

କଳାଙ୍କ ଯୋଚନ

ଶ୍ରୀ ଉତ୍କଳ ଗୃହ ଚର୍ଚ୍ଚା

কলঙ্ক মোচন

(পৌৰাণিক নাট)

—:—

—বচক—

শ্রীশুক্রেখৰ বৰা

কুকৰা (মঙ্গলদৈ)

প্রথম সংস্কৰণ

৪২৮ শতাব্দী, ২ ভাদ,
ইং ১৯৪৬ চন, ১৯ আগষ্ট

বেচ—১৪০ ডেৰ টকা ।

Selling Agents.
Chanala Book Stall.

ପ୍ରକାଶକ —

ଶ୍ରୀମହାନନ୍ଦ ବବା

କୁବ୍ଜା (ଯଜ୍ଞମଣି) ।

ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ — ଶ୍ରୀବିହାରୀ ନାଥ

ଭବନୀ ଆର୍ଟ ପ୍ରେସ୍, କଟକ

স্মৃতি-ভীষণ

মে'ব অক্ষত সাহিত্য-শাক

২০২০ -

৬৮৮ কুমার অগ্নিবীণা প্রাচীন

পবিত্র স্মৃতিত ।

— শুক্লেশ্বর —

২০২০, কুমারী

৪২৮ শঙ্কর

আমাব কথা

জন আৰু জনাৰ্হিনৰ পছন্দলাভ লিখকৰ নাটকৰ ভিত-
ৰত এই ধৰ্মেই প্ৰথমতে প্ৰকাশ হ'ল। যি সকলৰ অনু-
প্ৰেৰণাত লিখকে নাট লিখিবলৈ প্ৰয়াস পাইছিল, সেই
সকলক আৱন্তণাতে নন্দনৰ জনাৰ্হিন।

এই নাট ধৰ্মি পোনপ্ৰথমে “কুৰুৱা শ্ৰীশঙ্কৰ সমাজ”ত
অভিনয় কৰিবৰ কাৰণে লিখা হৈছিল। তাত ক্ষতকাৰ্য্যতাবে
অভিনয় হোৱাৰ পাচত বিভিন্ন ঠাইৰ কেইবাটিও বাত্ৰাৱলে
উৱাৰ অভিনয় কৰি পুথিখন প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে উদগনি
দিহাত বৰ্ত্তমান নাটখন প্ৰকাশ কৰা হ'ল। এই নাটখনি
পাঠক আৰু দৰ্শকসকলৰ তৃপ্তিপ্ৰদ হলে আমাৰ পৰিত্ৰম
সাৰ্থক বুলি ভাবিব। ইতি

উজান বৰুৱা, গুৱাহাটী
২ ভাৱ, জন্মটিমী
১৯৮ শঙ্কৰাক

শ্ৰীশঙ্কৰ বৰা।

নাটকীয় চৰিত্ৰ

পুৰুষ—

ব্ৰহ্মা, শিব, সুদৰ্শন, বৃহস্পতি, শুক্ৰ, নাবল,
দক্ষবাজ, ইন্দ্ৰ, চন্দ্ৰ, সূৰ্য্য, বায়ু, বকশ, কুব্জ,
অগ্নি, যম, শনি, জ্ঞান, কামৰূপ, স্বৰ্গ, ধৰ্ম,
অৰ্ঘ্য, মদন, বসন্ত, দৈত্যবাজ ওজাদ, দৈত্য
সেনাপতি, হুজুৰ দৈত্যসেনা ।

তীকতা—

তাবা, বোচিনী, মায়ানাবী, অমৰাৱতী আৰু
দেৱবালী সকল ।

কলঙ্ক মোচন

প্রথম অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

স্বর্ণপথ

[দৈত্যগণক শুক্রাচার্য্য আৰু দেৱগণক বৃহস্পতি]

শুক্রাচার্য্য— দেৱ-পুৰোহিত্য বৃহস্পতি !
দেৱতাৰ প্ৰতিধ্বন্য দৈত্য-সমাজৰ
পুৰোহিত্য কৰা বাবে মট
কৰা মোৰ কলঙ্ক ঘোষণা ।
কিন্তু মই কণ্ঠ শতবাৰ—
কামান্ধ অজ্ঞান পানী ইল্লিৰ দেৱক,
দেৱ-সমাজত তুমি মূৰ্ত্তি কলঙ্কৰ ।
বৃহস্পতি— সংসৰ্গ দেৱতাৰ
হ'ল নষ্ট দেৱৰ স্বভাৱ,
দৈত্য ভাবাপন্ন হ'ল হৃদয় তোমাৰ ।
সেই বাবে কথাৰ ছলত
শপি তুমি অকথ্য কথাৰে
অনাহক নিন্দিত। শুকক ।

গুরু—

অনাহক নহয় কদাপি
অম্প্ৰভ চণ্ডাল তুমি,
সতীত্ব হরণকারী ভাই-বোরা বীর ।

বৃহস্পতি—

(খড়্গেবে)
তৎ-জ্ঞানে গুরু তুমি নোহোতা নিপুণ ;
সেই হেতু অনর্থক
দোষাবোপ করিছা গুরুক ।
চোরা গুরু !
বি জনব আদেশত
এই বিশ্ব ঘুরিছে সন্ন্যাস,
সিদ্ধনব নির্দেশতে
কবে জীবে তাল বেয়া কাম ।
করিছে সকলো ভেট্টে,
আমি মাত্র উপলক্ষ তার ।

গুরু—

বন্ধ হ কাণব বিদ্ধা হুণ্ডনিবি আক
অশ্রাব্য অকথা কথা শুনা মহাপাপ ।
আচৰিত্ত ভৰ্ক-জাল নোহোবে বৃজিব—
নিজে পাপ করি
সেই পাপ অকাতবে
ঈশ্বরত করিছে আবোপ ।

বৃহস্পতি—

দৈত্য ভাবাপন্ন তুমি
কি বৃজিবা ধৰ্ম্মব বিচার !
পাপ-পুণ্য ঈশ্বরত করি সমৰ্পণ

কৰ্ম-ফল নকৰি কামনা,
কৰা যদি কৰ্মৰ সাধনা,
সেয়ে মহাবক্ত জীৱনৰ ।
বিশেষ কবৰ মোৰ নাই প্ৰয়োজন ;
প্ৰভুৰ কৃপাত যদি

পুৰোহিত বৃহস্পতি দেৱ-সমাজত
নিশ্চয় গুৰুৰ স্থান ওখ আসনত ।

গুৰু—

গুৰু-শিষ্য অভেদ আতমা ।
সেই দেখি কৰিছো স্বাকাৰ —
দৈত্যৰ ভাৱত পূৰ্ণ গুৰুৰ অন্তৰ ।
সেই বুলি বৃহস্পতি নৰে,
নহয় কদাপি গুৰু

পৱিত্ৰ ব্ৰাহ্মণ বংশে কলক কালিমা ।

অম্প্ৰাণ চণ্ডাল তুমি পতিত ব্ৰাহ্মণ
ইন্দ্ৰিয়-সেৱক হৈ ধৰ্মত বঞ্চিত ।

নিশ্চয় জানিবা বৃহস্পতি
গুৰুহস্তে গ্ৰেষ্ঠ তুমি নোহোৱা কদাপি ।
নহয় প্ৰত্যয় যদি

লোৱা তাৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণ ।

বৃহস্পতি - প্ৰমাণ কৰিবা গুৰু কোন উপায়েৰে

গুৰু— নিজ নিজ শক্তি প্ৰত্যয়েৰে ।

বৃহস্পতি— কি কলা গুৰুচাৰ্য্য !

প্ৰাধিক্ত হাপন বাবে

পাৰেনে জ্ঞানীয়ে লব হিংসাব আশ্রয় ?
অসম্ভৱ !

হলেও সম্ভৱ সিটো মানৱ শুকৰ,
কদাপি নহয় এনে দেৱৰ লক্ষণ ।

সুত্ৰ — নাই কৰা তেনে মই জঘন্য প্ৰস্তাব ।
লোৱী সাৰোগত কৰি
বেদ-মন্ত্ৰ গায়ত্ৰী-কবচ ।

বৃহস্পতি — কি দৰে ?

সুত্ৰ — ব্ৰাহ্মণৰ মহাকৰ্ম —
পাৰ্ভী হোম,
বুজিবা তেতিয়া ।

বৃহস্পতি — হোমৰ কুণ্ডত আৰ্হি
সিদ্ধ মন্ত্ৰে ঢালি পূৰ্ণাহুতি
বিছা। বুদ্ধি ক্ষমতাৰ দিবা পৰিচয় ?

সুত্ৰ — সেয়ে মোৰ অভিপ্ৰায় ।

বৃহস্পতি — তেনেকলে হোৱী সাজু !

[বৃহস্পতিয়ে শুকান কাঠত অগ্নি সংযোগ
কৰি হোম প্ৰস্তুত কৰে]

কৰিলো প্ৰস্তুত হোম,
কৰী। তাৰ উচিত বিধান ।

কোৱী সুত্ৰ !

কিনবে কৰিলে এই কাৰ্য্য সমাপন
পৰাজয় কৰিবা আকাৰ ?

শুক্র — বিনা ষিঁউ বেগপাতে অছতি প্রদানি
মহাজ্ঞানী শব্দক কবি আকর্ষণ
উভয়েবে শুচুদা বিবাহ ।

বৃহস্পতি — সাক্ষী হবা সপ্ত স্বর্গ
সাক্ষী হবা চতুর্দ্বর্গ
সাক্ষী হবা ত্রিষণ আশান,
মোব মন্ত্র প্রভাবত
উপস্থিত হলে ত্রিলোচন
দৈত্য পুরোহিত শুক্র হব পরাজয় ।
(হোম লক্ষ্য কর)
হে সপ্তলোক প্রসন্নিতা ববলীয়া জ্যোতি
প্রণমো তোমাক মই শুঁ শুঁ বুল :
কবা তুমি আকর্ষণ
মহাসিদ্ধ শব্দক ।

[শূক্ৰাহতি দিব খোজোতেই দ্বৈত
মায়া-নাথীর জন্মন]

মায়া-নাথী — কোন আছা করি বক্ষা
যায় প্রাণ অবল। নাথীর ।
বৃহস্পতি — (আছতি নিদি অন্তমন। হৈ)
ই কি !

শুক্র — ক'ত সেই কাতর জন্মন বয়লীর ।
ভুল অহুমান ।
নোহে নাথী, দিখিনি ভোয়াব ।

বৃহস্পতি— সঁচা কথা, সঁচা কথা !
 আশ্রয় মায়াই ধৰি বম্বী মুক্তি
 যোব এই মহাযজ্ঞে ঘটালে বিধিনি ।
 এইবাব শূদ্ধাহতি প্ৰদানি পুনৰ,
 অব্যর্থ বেদৰ মন্ত্ৰ,
 দিম তাৰ প্ৰত্যক্ষ প্ৰমাণ ।

শুক্র— নাই বাধা হাত,
 দিয়া বাক আহতি ছনাই ।

বৃহস্পতি— (পুনৰ শূদ্ধাহতি লৈ)
 হে সপ্তলোক প্ৰসবিতা বৰণীয়া জ্যোতি
 ধ্যান মূলম্ গুৰোঃ মুৰ্ত্তি
 মহায়োগী শঙ্কৰক ... .. ।

[অকস্মাত দূৰৈত মায়া-নাৰীৰ ক্ৰন্দন]

মায়া-নাৰী— কোন আছা কৰা বন্ধা সতীৰ মৰ্যাদা ।

বৃহস্পতি— উস্ ! কাৰ এনে অত্যাচাৰ অমৰ-ৰাজ্যত ?

[বিচলিত হৈ আহতি নিদি যাব ধোজে]

শুক্র— কি কৰিলা বৃহস্পতি !
 এইবাবো শূদ্ধ মনোবথ ।

বৃহস্পতি— ইকি !
 ব্যর্থ হ'ল ব্ৰহ্ম-যজ্ঞ মোৰ !! [মৌন]

শুক্র— কি কৰিলা বৃহস্পতি !
 দিয়া যদি অহুহতি,
 দেখুৱাওঁ দৈত্যগ্ৰক শুক্লৰ প্ৰভাৱ ।

বৃহস্পতি -

সত্যকাম্যে নন্দন। কথ্য।

নিজ শক্তি বলে

আত্মবা মায়ায় কবি নিমিষে নিপাত

হোমত আহুতি পুঙ্খ কবির প্রদান।

হে প্রভু নয়াময়

দিয়া বল ছন্নয়ত।

সপ্তলোক প্রসরিতা বৰণীয়া জ্যোতি

প্রণমে তোমাক মহি।

কবি। তুমি আকর্ষণ মহাজ্ঞানী শঙ্করক।

[শূঙ্খাহুতি দিব খোজোতেই আকৌ

মায়া-নাবীর ক্রন্দন]

মায়া-নাবী

কোন আছা কবা বন্ধ

নাবী-হত্যা মহাপাপ লাগিব এতিয়া।

বৃহস্পতি—

উস্ কি হব উপায়!

নাবী-হত্যা মহাপাপ চকুর আগত?

[বেগেবে প্রস্থান]

চক্ৰ -

কি কবিনা বৃহস্পতি!

আত্মবা মায়ায় তুমি

দেহ-কাষা দিলা বিসর্জন।

[কঁপি কঁপি পুনর বৃহস্পতির প্রবেশ]

বৃহস্পতি—

আচরিত মায়ায় মায়া।

কাব সাধ্য ধিবে থাকে নাবীর মায়ায়।

[মৌন]

শুক্র—

অর্থহীন বাক্য কিয় কবিছা প্রয়োগ।

চোর! বৃহস্পতি!

সকলো বিধিনি নাশি

শুক্রাচার্য্যে শঙ্করক করে আকর্ষণ।

(হাতযোৰ কৰি)

অস্তুর্য্যায়ী প্রভু ত্রিলোচন!

দিয়া দেখা এই সময়ত,

হোম-মন্ড্রে কবিছোঁ আহ্বান।

[শূন্তাহতি দিয়ে]

[বেগেবে সদাশিবৰ প্ৰবেশ]

শিব—

দৈত্য-গুৰু শুক্রাচার্য্য!

সামৰা আহতি,

উপস্থিত হ'ল শূলপাণি।

শুক্র—

কৰোঁ প্রভু নমস্কাৰ শ্ৰীপাদ-পদ্মত।

[নমস্কাৰ কৰে]

বৃহস্পতি— মোৰো নমস্কাৰ প্রভু কৰক গ্রহণ।

[নমস্কাৰ]

শিব—

ই কি!

দেখোঁ দেৱ পুৰোহিত বৃহস্পতি!

বৃহস্পতি—

দেৱৰ অযোগ্য বৃহস্পতি,

নবকৰ কীট বুলি গণ্য মাথোঁ মই

শিব—

বৃহস্পতি!

আত্ম-নিন্দা ভোমার মুখত?

- আত্ম-মানি কিয়নো জোমাৰ
জনাবানে সবিশেষ মোক ?
- বৃহস্পতি— অস্ত্রধারী প্রভু তুমি জানি সকলোকে
নকরিবা ছলনা দাসক।
- শিব— জনাবানে শুক্ৰাচাৰ্য্য !
কিয় আলি অকস্মাতে
আত্ম-নিন্দা অমর-শুক ?
- শুক্ৰ— আপ্ততোষ ! প্রতিযোগিতার বাদ-বিসম্বাদ
দৈত্য আক দেবতার আছে চিহ্ন দিনে ।
দৈত্য পুরোহিত মই
সিকাষণে দেবতা শুক
অবশ্যই মোর সহ বাটব বিবাদ ।
আজি বিবাদত
পরাজিত হল বৃহস্পতি,
সেই হেতু আত্ম-নিন্দা বুলি মনে ধবে ।
- শিব— বিবাদত কি আছিল পণ ?
- শুক্ৰ— আজি বিবাদত
হোমকুণ্ডে সিক ময়ে ঢালি শূভাহতি ।
আকর্ষণ করিলে প্রভুক
কোন খেঁচ খব নিকলণ ।
- শিব— ভেনেহলে কোন খেঁচ হ'ল নিকলণ ?
- শুক্ৰ— বার্থ হ'ল বজ্রাহতি গর্জিত শুক, বজ্র পূর্ণ হ'ল আজি শুক্ৰ আচাৰ্য্য

শুক্ল মন্ত্ৰ প্রত্যাহত
 অঁকৰিঁত তুমি প্রভু নিজে,
 কোন শ্রেষ্ঠ দিয়া সমিধান ।
 শিব — (স্বগতঃ) অ' ! এতিয়াহে পাৰিছে বৃজিব ।
 মন্ত্ৰ-যুদ্ধে মন্ত্ৰ আজি
 দেব-শুক্ল দৈত্য-শুক্ল শুক্ল-ব্রহ্মপতি ।
 (প্রকাশে) শুক্লাচাৰ্য্য !
 ব্রাহ্মণে ব্রাহ্মণে যুঁজি
 লাভ নাই, জগতত ঘটালে বিপ্লব ।
 সেট হেতু কণ্ট মই
 শাস্ত ভাবে ছয়োজনে থাকা মিলি-জুলি ।
 শুক্ল তথাপিতো কোন শ্রেষ্ঠ
 পাব খোজো তাৰ সমাচাৰ ।
 ব্রহ্মপতি — অগতির গতি প্রভু শাস্তিৰ সাগৰ,
 সংসারৰ মাঝে মাথো তুমি মহাজ্ঞানী ।
 শুক্ল-শুক্ল বিবাদত
 কোন শ্রেষ্ঠ কবি নিকপণ
 বাকু-যুদ্ধ ব্রাহ্মণৰ কৰা অবসান ।
 শিব — (স্বগতঃ)
 ঘোৰ সমস্তাত আজি পবিল পিনাকী ।
 একালে শুক্লৰ ঘোৰ ব্রাহ্মণ্য প্রত্যাহ,
 আন কালে দেবতাৰ মান শুক্লতব ।
 দেবতাৰ পুরোহিত হোৱাৰ কাৰণে

বৃহস্পাত খেঁচ বুলি কলে,
 শুক্ল মন্ত্ৰত আজি
 ধ্বংস হব পাবে এই সৃষ্টি বিধাতার।
 শুক্ল প্রভাব দেখি
 শ্রেষ্ঠ বুলি কলে ভার্গৱক
 দানৱৰ বিজাতীয় গৰ্বিত নিচান
 উজলিব চিৰ দিন অমৰ-পুৰীত।
 (প্রকাণ্ডে) শুনা শুক্ল আৰু বৃহস্পতি!
 ছয়োজন প্ৰিয় ভক্ত মোৰ।
 সেই হেতু কণ্ঠ ছয়ো উভয়ে সমান।

শুক্ল—

সম বুলি কলে প্ৰভু শুক্ল-বৃহস্পতি
 নিভাস্তাই কৰা হব ধৰ্ম্মক লভন।
 জানো মই বৃহস্পতি পতিত ব্ৰাহ্মণ,
 সেই পাপে ব্যৰ্থ আজি যজ্ঞ দেৱতাব।

শিব—

সঁচা কথা শুক্লাচাৰ্য্য!
 অকৰ্ম্ম আশ্ৰয় কৰি
 অৱশ্যই পাপলিপ্ত হ'ল বৃহস্পতি।
 কিন্তু, পূৰ্বজন্মজন্মিত ফল পূৰ্ব জনমৰ
 নিৰ্মল পবিত্ৰ কোনো নৃত্যতিৰ ওপে
 পুৰোহিত যেতিয়া' দেৱৰ,
 দেৱৰ মৰ্যাদা ৰাখি কৰিবা সম্মান।
 যজ্ঞ প্ৰভাৱত তুমি খেঁচ সকলোৰে,
 সি কাৰণ কণ্ঠ ছয়ো উভয়ে সমান।

- শুক্র— যদি প্রভু পাপ-পঙ্কে
নিমজ্জিত দেব বৃহস্পতি,
তেম্বে কিয় প্রায়শ্চিত্ত নকৰে বিধান ?
- শিব— অন্তৰ্কিত ধৰ্ম্মৰ গতি বুজা মুকঠিন—
‘কাৰ ভাগ্যে আছে কিটো’ ক’ত ?
এই মহা পাপতৰ
অবশ্যই আছে এটি বিধিৰ বিধান।
- বৃহস্পতি— বজা কৰী শূলপাণি !
সকলো বিধিনি নাশি
পাপ মোৰ কৰা বিমোচন।
- শিব— সেই শক্তি নাই শঙ্কৰৰ।
সতীৰ সতীত্ব নাশি ভাতৃ-পত্নী হৰি
যন্ত কষ্ট মিছা তুমি সতীৰ প্রাণত
আৰু নিজ সহোদৰ উত্থা সুনিব,
তেনে কষ্ট নিজে তুমি নকৰিলে ভোগ
অৰ্গবাস অসম্ভৱ নিশ্চয় ভোমাৰ।
যাওঁ মই থাকো ছয়ো শুক্র-বৃহস্পতি
কাৰ্য্য মোৰ হ’ল সমাপন। [শিবৰ অন্তৰ্ধান]
- শুক্র— বৃহস্পতি !
আবশ্য হ’ল উত্তৰেবে
জীৱনৰ নতুন অধ্যায়।
আগবাঢ়ি বোকা নিজ গন্তব্য পথত।
[শুক্রৰ প্রস্থান]

[বৃহস্পতি বিষ্ণু মনে বহি পৰে ।
এনেভে গাঁত গাঁই গাঁই কৰ্ম-ফলৰ প্ৰবেশ ।]

গীত

এই জীৱন কৰ্ম-খেলা
বন্ধ তুমি কৰ্ম-পাশে,
লোভে মোহে আৱৰি কনয়
আছে তোমাৰ দশো দিশে ।
নকৰিলে ভোগ, নহয় মুকলি
কঠিন কৰ্ম বন্ধন ;
যাব যেনে কৰ্ম, তাৰ তেনে ফল
কদাপি নহয় খণ্ডন ।
চোৱাঁ আত্মা শক্তি ভগৱতী পূৰ্ণ মহামায়া ।
নিজ কৰ্ম-দোষে,
মহা পাৰাবাৰে
এবে নিজ কায়া ॥
চোৱাঁ, ব্ৰহ্মা বিষ্ণু বিধিৰ নিধিয়ে মোক
জয় নকৰা নাই ।
হলা নিকপায়, দিলো উপায়,
ফল ভোগে পাপ নাশে ॥

[কৰ্ম-ফলৰ অন্তৰ্ধান]

বৃহস্পতি— বন্ধা কৰা ভগৱান !
তুমি নাত ভৰসা কেৱল ।

[বেগেৰে প্ৰস্থান]

দ্বিতীয় দৃশ্য

প্রমোদ কানন

[গীত গাউ গাউ দেববালাসকলর প্রবেশ]

গীত

পুণ্য কিরণ   বিষপি গগন
সৌন্দর্য্যে পেলালে ছানি ;
ফুল যত ফুল,   ফুল ভীর কুল
উঠিছে আনন্দ ধ্বনি ।

কুলি কত তানে হৃদয় কাঁপছে
মলয় পবনে আকুল করিছে
বসন্ত মদনে পবাণ জ্বালিছে
ফুল-বাণ হানি হানি ॥

[চন্দ্র আক বোহিনীর প্রবেশ]

চন্দ্র—

চোখী দেবি !

কেনে দবে অমর বালাই,

অমর্য্য বাগিনীবে দিগন্ত কাঁপাই

অমিয়া শাক্তির স্মৃতি চলে কাননত

যৌবনৰ পৰশত
মত্ত আজি যত দেবাকনা,
হাতে ফুল-মালা লটে নাচে উলাহত
বন্ধ বসে মিলি-জ্বলি সকলো স্তম্ভৰা।
বসন্তত বসন্তৰা এনেয়ে স্তম্ভৰ,
স্তম্ভৰ লাৱণ্য আভা—
গছ লতা সকলো ফুলৰ,
তাতে পৰি গাভৰুৰ ললিত জোকাৰ
বিয়পিছে দশোদশে অমিয়া দৌৰত।
গাভৰু মুখত শুনি উকলি জোকাৰ
তোমাৰ মনত প্ৰিয়ে নেলাগেনে ভাল ?

বোহিণী—

সৌন্দৰ্য্য বহণ সনা
প্ৰকৃতিৰ কামা বন নিকুঞ্জ কানন
দেখি নাথ মোৰো হিমা পৰিছে শীতল।
সমীৰণ স'তে মিলি মধুৰ সঙ্গীত—
উঠিছে শূন্যত বাজি ভুবন ভ্লাহ,
তাতে পৰি বিহঙ্গৰ মৌ-সনা তান,
বৰষিছে শান্তি-সুখা পৰিত্ৰ প্ৰেমৰ।
গোৱাঁ সখীসৰ !
জুনাই মধুৰ এটি গীত।
সঙ্গীতৰ ছেৰে ছেৰে—
হালি জালি যেন,
প্ৰেম-বসে যুগু কৰা মন।

দেয়বাণাসকল—

গীত

আহিছে বসন্ত আজি
নতুন ধরণে সাজি
আহিছে বসন্ত-দৃত্তী লগত লৈ ।
ফুলিল ফুলনি বারী
বঙতেই হালি জালি
নতুন জগত দেখি নব ভাব লৈ ॥
গছে গছে পৰি পৰি
সুমধুর সুৰ ধৰি
জুৰিলে চৰায়ে গান তালি ভুলি কৈ ।
দূৰৈৰ আনন্দ ধ্বনি
শুনো যেন বিনি বিনি
বসন্তৰ বাণ বাজে বৈ বৈ বৈ ॥

সঙ্গবাজ—

[দূৰৈত প্রজ্ঞাপতি সঙ্গৰ প্রবেশ]
বথার্থতে চল মোৰ সন্দেহ তজন ।
কু-কণত পবিল চকুত
দেবধম চল আজি
আক মোৰ প্রাণৰ জীয়াবী
কলঙ্কিনী বোহিঙ্গী পালিনী ।
উস কিনো আচৰিত !
সপোনবো অগোচর কদম্ব কাহিনী—

দ্বিষ্টকৃত হ'ল পরিণত।

প্রজ্ঞাপতি দক্ষরাজ মই

মোর সমুখত এই পাপ-অভিনয়।

(থড়েবে) চন্দ্র ।

চন্দ্র

(লবঙ্গবিক্রে ওচরচাপি সেবা জনাই)

করক আদেশ পড়।

আছে যদি কিবা কাষ্য ভাব

দক্ষ—

নহয় আদেশদাতা দক্ষ প্রজ্ঞাপতি,

দণ্ডদাতা আজি শের ঘণিত কামর।

চন্দ্র ।

চন্দ্র—

মতিমান ।

বুজা নাই অপরাধ মোর।

দক্ষ—

বাজবি পাচত ।

পাথোনে শুনিব বাক

কুশল-বাতরি শের কস্তাসকলব ?

চন্দ্র—

বাক কস্তা সকলোটি আছে নিরাপদে ।

দক্ষ—

নিরাপদ কিদবে বুজিলি ?

চন্দ্র—

ভাখ্যা মোর .

ভানো দেউ হেতু ।

দক্ষ—

(উত্তেজিত হৈ)

কি কলি পায়ব !

ভাখ্যা তোব, কস্তাগণ মোর ?

ভাখ্যা বুলি যদি ছুট ।

জ্ঞান মোর কঙ্কাসকলক,
 তেনে কিয় তেজি তই আন সকলোকে
 একমাত্র বোহিণীবে করিছ বিবাজ
 লগে লৈ স্বর্গ-বেঞ্জা প্রমোদ বনত ।
 কল-কলঙ্কিনী তই বাকসী বোহিণী
 কু-ক্ষণত জন্ম লগি তই ।
 উস্ কিনো পবিতাপ !
 এনে হেন সন্তানবো জন্মদাতা মই ।

বোহিণী—

পিতা । পিতা ।
 জ্ঞান বিশ্বাসত মই নোহো কলঙ্কিনী
 পতি-প্রাণা সবলা বোহিণী ।

দক্ষ—

বক্ষা নাই মোর বংশে সানিলে কলঙ্ক ।
 পিতা বুলি সঙ্কোচন করি
 পবিত্র বংশত মোর
 নেসানিবি কলঙ্ক-কালিমা ।

বোহিণী—

উস কিনো পবিতাপ,
 আকাশী স্বৰ্গ ভাগ
 নপবিল কিয় মোর পাপিনী মূবত ।
 [ক্রন্দন]

দক্ষ—

বোহিণী !
 শংসল্য স্নেহত পবি
 দক্ষবাক্য কর্তব্যত নহব বিমূখ ।
 ছুটব দমন আক শিষ্টব পালন অর্থে

হাতে এই বাজমণ্ড করিছো ধারণ ।
 সিকারণে তোক মট দিহো অভিশাপ—
 সহোদরা ভগিনীক করি প্রবঞ্চনা
 করিছ যি প্রেম-মুখা পান,
 সেয়ে তোব হব হলাহল ।

বোহিণী — উস কিনো মহাবজ্র পবিল মুবত !
 [বোহিণী ঢলি পবে]

চন্দ্র — (লবালবিকৈ বোহিণীক ধরি)
 মহাবাজ !
 ক্রোধত আচ্ছন্ন হৈ
 বাজধর্ম দিলা বিসর্জন ।
 পদ্মাত্যাগী বেজাপরায়ণ বুলি
 যদি তুমি ভাবিছা চন্দ্রক
 তেজ্ঞে কিয় শাস্তি মোক নকরি প্রদান
 বিনা দোষে অভিশাপ দিলা বোহিণীক ?
 নিশ্চয় জানিবা মহাবাজ !
 ই কাথ্যত হব প্রচারিত
 গোটেই জগত ব্যাপি কলঙ্ক তোমার ।

দক্ষ — চন্দ্র ! শাস্তি তোবো হব যথোচিত ।
 ধর্ম-পত্নী অবহেলা করি
 হয় যদি আসক্ত বেজাত,
 বন্ধা বোগ হব লাগে জ্বাব ।
 সেই পাপে লিপ্ত হেতু তই

ব্রজা বিষ্ণু   বম্ মহাদেউ
 চিলিম নলিচা হোকা ;
 সেয়েহে আমাৰ   বাপু সকল
 তিকিৰা পোৰাত চোকা ।
 হোকাৰ গুড় গুড়   স্মৰীয়া মাতটি
 নাৰদ বাপুৰ গান ;
 তাক শুনিলে   হব গুচি
 নৰ মনুছৰ কাণ ।
 হোকাৰ মাজৰ   পানী কেটুপি
 ব্রজা কমণ্ডলু জল ;
 সেয়েহে আমাৰ   কানীয়া বাপুৰ
 সাত বলদৰ বল ।
 চিলিমৰ জুইৰ   তাপত ছুখে
 পলাই মাৰিব ফাট ;
 শ্বখ সম্পদ   বচোৱা নিজৰ
 এয়েহে আচল বাট ।
 বাহ্ বাহ্ বাহ্   কানীয়া ককাই
 কি বঢ়িয়া লোক ;
 চকু ঢুল ঢুল   ধ্যানত মগন
 নাই অলপো শোক ।

আক কি বেচি কবা ? মই পাপে পিথপীত ৰাইজ
 দখল কৰিবলৈ একো উপায় বৃদ্ধি বিচাৰি নেপাই মহাদেউ
 বেবাক কত ৰকষে কৈ-বেলি যেনিবা এই কানি-দেহতাক .

লগত লৈ আহিছো। যদিহে ইয়াক কেনেবাকৈ পিথপীত খাপিব পাৰো, তেনেহলে পাপে নৰ-মহুছৰ' ঠিক সিব চাই মূৰত টোকাৰি মাৰিব পাৰিব। তেতিয়া গোটেই বাইজ এই পাপৰেই মখল ভব।

[লৰি কুমতিৰ প্ৰৱেশ]

কুমতি—বচ্, ইশ্বক গিন্তি কাবাৰ। এতিয়া আক আমাক কোনে পায় ?

পাপ—ওইনো এইখন কি বাৰ-বঙলুৱা কথা কব অ'।

অলপ ভালকৈ কবিতোন, তেহে যদি বুজি-বাৰু পাওঁ।

কুমতি—সেইটো তো আছে। মই এৰি দি বান্ধ বুলি কলেহে তই ধাৰন পাৰ। তাতে আকো কথা বুলিলে বতাহ কথা এমৰ কৈছো যোতদা, অৱশ্যে সি বতাহ হৈ সাউং কৰে উৰি গলগৈ। তোৰ কাণৰ বিদ্ধাত সোমাব কেনেকৈ। বোলো আকো কণ্ড শুন। মই হৈছে। কুমতি, ওই হৈছে পাপ। মই কুমতিয়ে ছই দিলেহে তই পাপে মেৰিয়াই ধৰিব পাৰ। সি যি হওক পৰত্বৰে সজ্ঞন কৰিবৰ পৰা তয়ে ময়ে একে গল হুয়েই কুৰিছোঁ। এতিয়া বা কব কি।

পাপ — কি কৰিম অ' ! তোৰ ডিডি ওল, মোৰ ডিডি ওপৰ।

কুমতি—এৰ। তাকেহে লাগে। তয়ে ময়ে বেনিবা স্বৰগত কাৰো একোসেকা দিব নোৱাৰি পিথপীলৈ নামি

আছিলো। পিচে পিথপীতো সেই গতি। আজি
দোকানী, 'কালি বেপাৰা' আজি নানা ভেশ ধৰিও
কাৰো মতি-গতি লৰাব পৰা নাই ! ধৰ্ম্মৰ পৰতাপত
পলাব লগাত পৰিছে'। কি কৰ ?

পাপ—নেলাগে পলাব। মহাদেউ বেবাক খুজি অনা
আফিঙেৰেই আমি ৰাঠজ দংল কৰিব পাৰিম। এহুয়া
চা চোন ; গুই তিকিৰা খোৱা সকলো সজুলি
আনিছে। ভালক শিকাঠ বুজাই এজন মানক
কানীয়া কৰি লব পাৰিলে, আমাৰ গা বল।

কুমতি থৈ দে সেই সোপা। ই হেনো কলি যুগৰ হে
বস্তু। সঠিত যুগত আফিঙেৰে একো কৰিব নোৱাৰি।

পাপ—তেহে আমাৰ উপায় ?

কুমতি—তাকে'তা কব খুজিছে। এতিয়াহে যেনিবা কপাল
মুকলি হল।

পাপ—কি হল অ'। 'কানোবাই কোব মাৰি মূৰ ঢুফাল
কৰিল নে কি ?

কুমতি—মিছাতে হাইখন নকৰ। দৈব ঠাকুৰে কাণে কাণে
কৈ গল শুশুনি'ল হ'ল। ?

পাপ—কিবা ফুচুচাই কে'ৰা শুনিছিলো তে'।

কুমতি—তেনেহলে সেয়ে।

পাপ—ক গোন ক। ভালকৈ ক।

কুমতি—দেৰ পুৰোহিত বৃহস্পতিয়ে হেনো ভাই-বোৰাবীভ
পতিত গৈ মনে মনে থকাত দৈত্যৰ পুৰোহিত গুৱাই

ভেদ ভাঙি দিলে । সেই দেখি মহাদেউৰ কথা
 যতে বৃহস্পতিয়ে তীৰ্থ ভৰণ কৰি কুৰিছে । আক
 মহাদেউ বেবাই কৈছে হেনো যি দৰে বৃহস্পতিয়ে
 পৰৰ ভাৰ্যা হৰণ কৰিলে সেইদৰে তেওঁৰ ভাৰ্য্যাকে
 তেওঁৰ কোনো আপোন লোকে হৰণ কৰিলেহে কৰ্ম
 বাসনা দূৰ হব ।

পাপ—তেনেহলে মোৰ দিন উদয় হল ।

কুমতি—আক আছে, কওঁ শুনি ।

পাপ—ক ভাই ক । শুনি আছে ।

কুমতি—চন্দ্ৰক হেনো দক্ষ বজাই শাপ দিছে অগম্যা-গমন
 কৰিব লাগে বুলি ।

পাপ—কিৰ শাপ দিলে অ' ।

কুমতি—দক্ষ বজাৰ একুৰি সাত জনী ছোৱালী চন্দ্ৰত বিয়া
 দিছিল নহয় অ' ! পুৰুষৰ মন কোনে পায় ?
 চন্দ্ৰই যেমিবা আটাই কেউজনীকে এৰি মাথোন
 ৰোহিণীক লগত লৈ বহিছা বিলাকৰ লগত আমোদ
 কৰি থাকে । এই কথা কান্দি-কাণি জীয়েকহঁতে
 বাপেকৰ ওচৰত গোচৰ দিয়াত দক্ষ বজাই চাবলৈ
 গৈ নিজ চকুৰেই চন্দ্ৰৰ কথা-কাৰখানা সোপাকে
 দেখি চন্দ্ৰকো শাপিলে আক চন্দ্ৰৰে এৰা-এৰি হব
 বুলি ৰোহিণীকো শাপিলে ।

পাপ—পিচে এতিয়া কি হল ?

কুমতি—পিচ এতিয়া কি হব ! দৈব-ঠাকুৰে তাকে

আমাক কৈছে যে তেওঁ হেনো বলাই বটাই নি
 চক্ৰব হতুক্ষ্মই বৃহস্পতি ভাষা তাবাসেবীক হৰণ কৰাব ।
 আমি হেনো তেওঁৰ সহায় থাকিব লাগে ।
 পাপ—হয়নে কি ? নল তেনে স্বৰ্গলৈকে আকৌ যাওঁ ।
 কৃষতি—ওঁহু পলম নাই । তুৰন্তে ।
 [তুইৰো প্ৰস্থান]

চতুৰ্থ দৃশ্য

শয়ন কক্ষ

[বোহিণী]

বোহিণী - যি দিনা পিতাট
 নানা তিবন্ধাৰ কৰি
 অভিলাপ দিলে মোৰ আৰাধ্য দেৱক,
 সিন্ধিমাৰ পৰা মই দেখিছো স্বামীৰ
 মলিন মুখৰ কান্ধি বিষাদেৰে ভৰা ।
 প্ৰভু মহাময় !
 গোটেই ভগত জুৰি সকলো জীৱই
 লভে শান্তি তোমাৰ ৰূপাত ।
 নকৰা বঞ্চিত মোক,
 যিদৰে কৈলাস ধামে

থাকে প্রভু ভোলানাথ
ভবানীর সহ,
সিন্ধবে বোহিনী-চন্দ্র,
থাকে যেন চিৰ সুখে দাম্পত্য প্রেমেবে।

[চন্দ্রৰ প্ৰৱেশ]

চন্দ্র— অকলে অকলে বহি উদাগ নহনে,
কি ভাবিছা বোহিনী স্নানবী !
বোহিনী— অন্ত চিন্তা নাই একো নাথ !
তোমাৰ বিহনে মাথো
পল মোৰ যুগ সম হয় অশুভৰ ।
চন্দ্র— এই চিন্তা ত্যাগ তুমি কৰা সুবদনি !
বিপদ তোমাৰ আঁচি চাপিছে ওচৰ ।
বোহিনী — কি শুনালা নাথ !
আকৌ বিপদ মোৰ চাপিছে ওচৰ ?
কোৱা নাথ কি বিপদ,
কঁপিছে অন্তৰ মোৰ ।
চন্দ্র— হিৰ হোৱা অৱলা ৰমণী !
বিপদৰ নাম শুনি নহবাঁ অস্থিৰ ।
জানাতো সকলো তুমি !
কবোঁতে তোমাৰ সহ পৱিত্ৰ প্ৰণয়,
অভিশাপ পৱিল দক্ষৰ
অগম্যা-গমন পাপে লিপ্ত হয় বুলি ।
সেই হেতু কৰিছোঁ মনজ হিৰ—

আজিপর্য্য হুম মঠ অরণ্য নিবাসী
সঙ্গ এৰি বমণীৰ হৈ ব্রহ্মচাৰী ।
জানিবা প্রাণৰ মোৰ বোহিণী স্তম্ভবী !
এয়ে মোৰ শেষ দেখা তোমাৰ লগত ।
দিলে স্বাধীনতা মঠ তোমাক সানৰি,
ইচ্ছা হয় থাকাকৈ পিতৃৰ গৃহত,
নতু এই চক্সলোকে কটোৱা জীৱন ।

বোহিণী—

কি কলা কি কলা নাথ !
পত্নী-ত্যাগ বাসনা তোমাৰ ?
কোৱাঁ নাথ ! কি দোষত
পৰিত্যাগ কৰা অধিনীক ?

চক্স —

বিশেষ কবৰ আক নাট ইচ্ছা মোৰ ।
ভীষণ গৰলবয় বমণী সমাজ ;
ভয় হয়— দেখিলে নাৰীৰ মুখ
বাঢ়িব বেগেবে পুহু ইন্দ্রিয় হেপাহ
চিৰ শাস্তি লুপ্ত হব মোৰ ।

বোহিণী—

সেৱিকা মাথোন মই স্ত্রীচৰণৰ
ধৰ্ম্ম-নীতি বুজাব
সাধ্য নাই অৱলা বালাৰ ।
কিন্তু নাথ প্রকৃত পক্ষত
স্বামীৰ মঙ্গল চিন্তা হিত সাধনত
আছে পূৰ্ণ অধিকাৰ সহধৰ্ম্মিণীৰ ।
সেই অধিকাৰে প্রভু কৰ্ত্ত নতবাৰ—

অগম্যা-গমন পাশে
 পাব খোজে যদি পবিত্রাণ
 থাকে প্রভু মুখ হৈ
 সবলা অরলা এই বোহিণী প্রেমত ।

চন্দ্র—

কি কলা বোহিণী !

দ্রবাব মুকলি কারি হিমা মন্দির
 বহুবাই প্রেমের বেদীত
 মেহের অঘোরে পুতু পূজিম তোমাক ?
 অহ'হ' । নারী হৃদয়—
 স্বার্থময় কুটিলতা বাণি
 নোরাবি' বুজিব হায় পুৰুষ সমাজে,
 অধিষ্ঠিত করি লয় হৃদি আসনত ।
 যেতিয়া বুজিব সবে নারীর ছলনা,
 জগত স্তম্ভিত হব,
 উলটিব সংসারের সোঁত,
 শাস্তির শীতল ছাঁয়া পবিত্র বিষত ।
 বোহিণী বোহিণী মোর প্রাণের বোহিণী !
 নকবিয়া আক তুমি প্রেম-ভাষণেবে
 নিমজ্জিত পাপ-পঙ্কে মোক ।

বোহিণী—

প্রভু ।
 অবাস্তিত কথা এনে কোরা অবুত্ত ।
 তোমার পথের মই নহে কণ্টক
 পাপ-পঙ্কে নিমজ্জিত নকরো তোমাক ।

বাথিবা মনত নাথ !
 পতি-পত্নী সঙ্গিলন নহয় লৌকিক ।
 ভীষ্মায়া স্বরূপ পত্নী,
 যুক্ত হৈ পদ্মায়্যা স্বরূপ পতিবে,
 হয় সদা আগুদান—
 মহাপূর্ণ সমাধিৰ ফালে ।
 অপূর্ণ আত্মা তার—
 যাব হোৱা নাই
 পত্নীসহ স্তব-পৰিণয় ।
 তেনেহলে কিয় নাথ ।
 মিছাতে আশঙ্কা কৰা
 দেখিলে ভাষ্যৰ মুখ
 নিমজ্জিত হবা বুলি তুৰ্থোৰ পাপত ?
 বোহিণী ! নিতান্তই হোৱা যদি সতী,
 সাধা যদি স্বামীৰ মজল,
 পাহৰা চক্ৰক তুমি
 অবাচিতে কৰি ক্ষুদ্ৰ স্বার্থ বলিদান ।
 বোহিণী— পতি ধৰ্ম্ম, পতি কৰ্ম্ম
 পতি মাত্ৰ ইষ্টগুণ মোৰ ।
 সেই ইষ্টগুণ মূৰ্তি ধৰি হৃদয়ত
 মৰ্ণাস্থৰে কটাম জীৱন ।
 বিস্কৃত শ্ৰেণ্যৰ মোৰ,
 প্ৰতিদান নোখোজে কৰ্ম্মাপি ।

চক্ৰ

বোহিণী—

যদি প্রভু অভাগীক দেখিলে চক্বে,
 হয় কিবা অশান্তি মনত
 কদাপি নেথাকো তেনে আগত তোমার ।
 স্বামীর প্রশান্ত মূর্তি আঁকি হৃদয়ত
 স্নেহেবে কটাম মই জীৱন-যৌৱন ।
 কাকূতি করিছো প্রভু!
 পরিত্যক্তা যদিও বোহিনী
 নাসাঞ্জে এবার মাথো দিবা দৰশন ।

চন্দ্র—

অসম্ভব! কর্তব্যের ভীষণ হেঁচাত
 একেবারে লোপ পাব
 বমণীর স্মৃতি যত আছে অস্তবত ।

বোহিনী—

সেয়ে হ'ক তেনে ।
 বেজারত চকুপানী টুকি
 অনাহক অমঙ্গল নিচিন্তো স্বামীর ।
 স্মরিবা সকলো দোষ
 ভক্তি ভরা যাচিছো প্রশাম ।
 [নমস্কার করি বোহিনীর গ্রহান]

চন্দ্র—

চন্দ্র! কাতর নোহোৱা যেন,
 ভাষ্যের বিষাদপূর্ণ ককণ দৃষ্টিত
 তুলি নিজ কর্তব্য মহান ।

[একান্তান বাদন]

দ্বিতীয় অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

নদী তীর

[গীত গাই গাই বোহিণীৰ প্ৰবেশ ।]

গীত

সংসাৰৰ খেলা হ'ল অৱসান ;

দিয়া প্ৰভু আজি শাস্তি দান ।

অনন্ত আন্ধাৰ ঘোৰ,   ঘেৰিচে চৌদিশে মোৰ

উচুপি উঠিছে নীৰৱে প্ৰাণ ;

জয় শিৱ স্নানৰ   জয় প্ৰেম সুধাকৰ

দিয়া আজি মোক চৰণে স্থান ॥

(গীতৰ অন্তত অজ্ঞমনা হৈ)

এই যে দিগন্তব্যাপী—

মন প্ৰাণ মুগ্ধ কৰা নিবিৰ কানন,

ইয়াতেই কৰি বাস সিদ্ধ মুনি সবে

কৰে শাস্তি উপভোগ ।

সউ যে বিস্তাৰ্ণকাষ আছে গিৰিৰাজ—

শিখি শিৰে হৰ্ষমনে ধবল কিৰীট,

চাই আছে কেউপিনে

শাস্তিময়ী প্ৰকৃতিৰ প্ৰশান্ত মুকতি ।

কিন্তু এই বোহিণীর
 লেশ মাত্র শাস্তি নাই ক'তো ।
 বিকৃত অনলে সদা দগ্ধ দেহ মন
 ক'তো প্রাণ নপবে লীভল ।
 হে প্রভু দয়াময় !
 দিয়া যোক চরণে আশ্রয়,
 নিজেই অসিবে আজি হৃদয় বিদারি
 অনন্ত কালর হেতু
 ভুলে' যত সংসারর শোক ।

[হিয়াত অসিবে খোচ মাঝি খোজে,
 এনেছে বেগেবে বৃহস্পতির প্রবেশ]

বৃহস্পতি—

স্থির হোঁরা বালা !

[লবালবিকৈ হাতত ধরে]

বোহিণী—

(সম্মুখে)

কোন তুমি এই অবল্যত ?

বন্ধা কৰা দয়াময়

নষ্ট হয় অল্লাব সতীত্ব বস্তন !

বৃহস্পতি—

নকবা আশঙ্কা দেবি !

নহও দুৰন্ত মন্থ্য

দেব-শুক বৃহস্পতি হিঁতবী তোমাৰ ।

আবদ্ধ দয়াৰ পাশে ভিখারী ব্রাহ্মণ

সেই হেতু কর্তব্যৰ বশে,

আত্ম-হত্যা কৰা দেখি থাকিলো তোমাক ।

বোহিণী—

বৃহস্পতি ! তুমি দেব-গুণক বৃহস্পতি ?
দেব । পৰম সৌভাগ্য মোৰ
অধিমত ঠ'ল দেখা গুণক চৰণ ।
গুণদেব ! গুণদেব !
আমী উপেক্ষিতা মহ
দলিতা কণিনী সম,
মোক হত্যা কৰি দেব ।
কৰা তুমি জগতৰ মঙ্গল সাধন ।
নতু কৰা পৰিত্যাগ,
জীবনৰ অভিনয়
ইমানতে কৰো অৱসান ।

বৃহস্পতি—

মোহাক্ষ যুৱতি ।
আত্ম-হত্যা কৰিবৰ নাই আধকাৰ ।
তোমাৰ এই বিনন্দীয়
তৰুণ লাৱণ্য আভা মনমোহন ৰূপ,
কাৰ সৃষ্টি জানিছানে বালা ?

বোহিণী—

মূৰ্খ আমি,
কিহবে বুজিম ?

বৃহস্পতি—

ভেনেহলে কিয় তুমি
অকালতে প্ৰাণনাশ কৰিব খুজিছা ?
সৃষ্টি বন্ধা নীতি মতে
সুখ দুখ সম ভাবে ঘূৰিছে সদায় ।
দুখেই সুখৰ হেতু ;

দুখ নেখাবিলে
 সুখ সম্পদৰ মোল বুজিবা কিদৰে ?
 বোহিণী— সুখৰ সংসাৰ মোৰ
 বিভীষিকা আশানত হল পৰিণত
 দন্ধ প্রাণ কতো মোৰ নপৰে লীভল ।
 উস ! মিচা হল নোহাৰিলো
 হুবুজিলো ছলনা বিধিৰ ।

বৃহস্পতি— বিচিত্র সংসাৰ গতি
 কাৰ সাধ্য বুজি পায় বিধিৰ বিধান ।
 আৰা বালা !
 তোমাৰ নিচিনা কৰি স্বামীৰ শোকত
 আছে মোৰ ধৰ্ম্মপত্নী তাৰা মহা সতী ।
 তেওঁৰ লগতে তুমি থাকিব নুথৰে,
 নহয় যেতিয়ালৈকে চক্ৰেৰে মিলন ।

বোহিণী— অসম্ভৱ গুৰুদেৱ !
 স্বামীৰ মিলন-বাঞ্ছা
 কল্পনাত গঁথা মাত্ৰ আকাশ-কুহুম ।

বৃহস্পতি— অসম্ভৱ নেভাবিবা দেৱি !
 একেলগে দুটি প্রাণ মিলিছে যেতিয়া—
 বব মিলি চিৰ দিন যুগ যুগান্তৰে ।
 আৰা বালা !
 অপেক্ষা কৰাৰ আৰু নাই প্ৰয়োজন ।

[দুয়োৰো প্ৰস্থান]

দ্বিতীয় দৃশ্য

ভপোবন

[হাতত ফুলব কুকি লৈ গীত গাই ফুলনিভ তাৰা]

গীত

যাবনে বিফলে জীবন যৌবন ;
বলিছে প্রাণত আশা-সমীৰণ ।
বসন্ত পৰশ পাই উলাহত,
বিহঙ্গে গায় মধুৰ তানত
সৌন্দৰ্য্য ভূষিত
বন কুসুমিত
যুবতীৰ প্রাণ শিহৰণ ।
আকাশে চুমিছে সুনীল সাগৰ,
প্রতিদান তাৰ পানীৰ লহৰ
কাৰ পৰশত
প্ৰেম তৰঙ্গত
আনন্দত হেনোলি উঠিব প্রাণ ?

তাৰা—

সোণালি সপোন বচি আশা আকাজকাৰ
মিলো তৰি তৰ যৌবনত—

তথানিতে আঞ্জিল'কে নেপালো স্বামীৰ

পৰাণ শীতলকাৰী প্ৰেম-সম্ভাষণ ।

আছিল বসন্ত কাল, বলিলে মলয়া,

গালে গান স্নমধুৰ কুলি কেতেকীয়ে,

নতুন পৰাণ পাই নব বসন্তৰ ।

কিন্তু আজি ছুখিনী তাৰাৰ

আশা-লতা মৰহি শুকাল

চকুত জিলিকি উঠে মায়া-মৰীচিকা ।

[বৃহস্পতি আৰু বোহিণীৰ প্ৰবেশ]

বৃহস্পতি

তাৰা ! তাৰা !!

তাৰা

নাথ ! নাথ ! পৰিল নে মনত আজি

অভাগিনী এই তাৰালৈ ।

[ওচৰচাপি পদধূলি লয়]

বৃহস্পতি—

স্বপ্ন কৰা তাৰা

অপৰাধী নকৰিবা মোক ।

কৰ্ত্তব্যৰ বশে ময়ো

পাৰত্যাগ কৰিছোঁ যদিও

মন কিন্তু তোমাৰ কাষত ।

তাৰা—

মিছা কথা ! তাপস হৃদয়,

মক-সম ;

নাই তাত প্ৰেমৰ কণিকা ।

বৃহস্পতি—

সঁচা দেবি ! তাপস হৃদয় মোৰ,

কৰ্ত্তব্যত ভীষণ কঠোৰ ।

কিন্তু তাৰা প্রকৃত পক্ষত
নিৰ্মল বিমুক্ত প্রেম স্নেহ সৰলতা
তপস্বীৰ তপস্তা প্রধান ।
যদিও ব'ন্দৰ তাপে,
মাটি ফালি হয় ছিৰাছিৰ
কিন্তু সেই বদতেহে
সুকোমল পদ্ম মুকলি ।
তাৰা ! তাৰা !
নকৰিণা তুমি আৰু প্রেম-সন্তোষণ ।
তোমাৰ নিচিনা এটি সৰলা প্রতিমা
পৰিত্যাগ কৰি অত দিনে
যি ব্রতৰ ব্রতী আজি শুক বৃহস্পতি
সেই ব্রত অলপতে হব অৱসান ।
তেতিয়া অপূৰ্ণ মোৰ অন্ধাঙ্গ শৰীৰ
মিলিবহি তোমাৰ লগত
হব পক্ষু সুখৰ সংসাৰ ।
মাথো এই বালিকাৰ হেতু
উপস্থিত অসময়ে এই আশ্রমত ।

তাৰা—

কোৱাঁ নাথ !

কোন এওঁ কপহী গাভৰু ।

বৃহস্পতি—

সতি !

প্রজাপতি দক্ষকন্যা বোহিণী হৃন্দবী
মৰমৰ শিষ্য মোৰ চক্ৰৰ ললনা ।

স্বামী পরিত্যক্তা হৈ অদৃষ্ট যেরূপ
 আত্ম-হত্যা করিব খোজাত,
 তোমাক সপিম বুলি আনিছো সাদরি।
 সপিলেঁ তোমাক প্রিয়ে,
 কষ্টা কপে পাগিয়া যত্নেবে
 কষ্ট যেন নহব বালাব।

তাৰা— সৌভাগ্য মোৰেহে নাথ।
 পালে এটি সন্ধিনী তাৰাঠ।
 মেহৰ ভনীটি সম থাকিব বোহিণী
 সকলো কাৰ্য্য হব তাৰাৰ সহায়।

বৃহস্পতি— সেয়ে অতিপ্রায় মোৰ।
 থাকিবা স্নেহেৰে ছয়ো কৰো আশীৰ্বাদ
 সকলো কাৰ্য্যত শুভ হক উভয়েৰে।
 থাকা প্রিয়ে মাগিলো বিদায়,
 কাৰ্য্য মোৰ শেষ ঈমানতে।

তাৰা— কাকুতি কৰিছো দেব!
 পাওঁ যেন সোনকালে
 দৰশন পাদ-পদ্ম তব।

বোহিণী— ইচ্ছা চক্ষু দেব সবে পূজে যাব পদ
 ধন্ত মই সেই পদ কৰি নমস্কাৰ।
 ভক্তিৰে প্রণাম দেব যাচিছো পায়
 তুষ্ট প্রভু হবা নিজ গুণে।

[আঠকাড়ি সেৱা কৰে]

বৃহস্পতি— কবো আশীর্বাদ,
 'খা'কা হুয়োজনে মিলি পবন স্নেহেবে ।
 [বৃহস্পতিৰ প্ৰস্থান]

তাবা— প্ৰাণৰ ভনীটি !
 পথভ্ৰমে অবসন্ন তোমাৰ শৰীৰ,
 দুখৰ কাহিনী বাক শুনিম পাচতো ।
 অলপ আহাৰ কৰি
 বৰ্ত্তমানে লোৱাঁ গ'ই অলপ বিশ্রাম ।
 [চুইবো প্ৰস্থান]

তৃতীয় দৃশ্য

অবণ্য

[উন্মত্ত ভাৱে চক্ৰৰ প্ৰৱেশ]

চক্ৰ— বিচাৰি বিচাৰি মোৰ বোহিণী প্ৰিয়াক
 সোমালোহি বোৰ অবণ্যত ;
 কাৰো কতো নাই সমাগম ।
 মাথোন দূৰৈত সউ পৰ্ব্বত মালাই—
 চক্ৰৰ হৃগ্গজি দেখি,
 বিজপিছে হৰ্ষ মনে কৰি উচ্চ শিৰ ।

হে গিৰিৰাজ !
 কৰিছে। কাকুতি মই দিয়া সমিধান
 আছেনে বোহিণী প্ৰিয়া তোমাৰ কোলাত ?
 অহ'হ' ! প্ৰিয়াৰ লাৱণ্য ৰূপ পৰিলে মনত,
 অশ্রু-বণা বয় নমনত
 কঠুৰা হৃদয় মোৰ
 ভাঙি ছিঙি হয় ছাবখাৰ ।
 উঃ কোনে কৰে গুণতত
 বিনা দোষে বিসৰ্জন অৱলা বালক ।
 বোহিণী বোহিণী মোৰ প্ৰাণৰ বোহিণী !
 কমা কৰা অপৰাধ তোমাৰ স্বামীৰ ।
 ক'ত আছা দিয়া দৰশন ।
 ঠিকি ! কোনে গায় সুধা-কণ্ঠে ঘোৰ অৱল্যত ?
 [গীত গাই গাই নাৰদৰ প্ৰবেশ]

গীত

ৰাগ—কেদাৰ

পাৱে পৰি হৰি, কৰহৌ কাঙৰি, প্ৰাণ বাৰ্ণবি মোৰ ।
 বিষয়-বিষধৰ বিবে জবজব জীৱন নাৰহে থোৰ ॥
 অথিৰ ধন জন   জীৱন যৌৱন
 অথিৰ এহু সংসাৰ ।
 পুত্ৰ পৰিবাৰ   সবহি অসাৰ
 কৰবৌ কাহেৰি সাৰ ॥

कर्मण-मग-अल

চিত্র চঞ্চল

খিব নহে তিন' এক ।

নাহি ভয়ো ভব—' ভোগে হবি হবি

পৰম পদ পৰ্য্যন্ত ॥

কহতু শঙ্কর

এ দুঃখ সাগৰ

पाय कय शसौकण ।

ତୁହିଁ ଗତି, ଯତି

দেহ শ্রীপতি

তত্ত্ব পন্থ উপদেশ ॥

— (মহাপ୍ରଭୁ ଶ୍ରୀକୃଷ୍ଣଙ୍କଦେବ)

52—

কবিছোঁ। প্রণাম প্রভু

দোষ মোর কৰা মৰিষণ ।

नाबिल -

सुधाकर !

তোমাৰ প্ৰাক্তন যোৰ নোহে অবিদিত,

ପଥ-ଦ୍ରାଘ ଭୂମି ଜଗତତ ।

বিনা দোষে পত্নী ত্যাগ কৰি শশধৰ

অভিশাপ ব্যর্থ তুমি নোবাবা করিব.

ভোগ বিনে কৰ্মফল নহব ধণ্ডন

52 —

मुनिवय !

ভাগ্যান্ধি বিধাতা

ଅଢ଼ାବର ଶକ୍ତି ନାହିଁ ବଳି

કાર્ય આફ કાર્ય

এতিমাহে পাৰিছে। বৃষ্টিব ।

জানিবা নিশ্চয়
 শক্তির পরীক্ষা অর্থে অন্তত সৃজন
 গুণের অকর্ম্ম এই
 শক্তির পরীক্ষা মাধো যত দেবতার।

স্বর্গ—
 সাধা নাই বুদ্ধিবর
 নিয়তির উদ্দেশ্য মহান।
 কোৱাঁ দেব!
 কিনো উপায়েবে
 হব পুত্ৰ গুণে উদ্ধার।

ধর্ম্ম—
 নিজ কর্ম্ম-ফল ভোগ বিনে
 পাপ খণ্ডনর শক্তি নাই অন্য কারো।
 কর্ম্ম-ফল আশ্রয় করিবে
 পাপমুক্ত হব গুণদেব।
 পাকা স্বর্গ যাওঁ,
 অলপতে হয় মোর নিকল শবীর।
 [ধর্ম্মর প্রস্থান]

[কর্ম্ম-ফলর প্রবেশ]

কর্ম্মফল—
 সঁচা দেব!
 কর্ম্মফল ভোগ বিনে,
 চক্ৰতির ফল নাযায় খণ্ডন।
 কবির খুঁজিছা যদি
 বৃহস্পতি পাপ বিমোচন
 উত্তম মহেশ্বরকণ এয়ে উপস্থিত।

নাৰ্ৰদৰ নিৰ্দেশত
 বিচাৰি গইছে চক্ৰ বোহিণী দেৱীক
 অলপতে বৃহস্পতি আশ্ৰম পৰিব ।
 নকৰা পলম আক
 মদন বসন্ত দেৱ পঠোৱা তুৰন্তে—
 কাম-বাণ পঞ্চ-শৰ নিক্ষেপি বুকুত
 কবক চক্ৰৰ দ্বাৰা তাৰাক হৰণ ।
 তেতিয়া অৱশ্ৰে হব
 পাপমুক্ত শুক বৃহস্পতি ।

স্বৰ্গ—

এনে কাৰ্য্য উচিত দেৱৰ ?
 এটি প্ৰাণী উদ্ধাৰৰ বাবে
 দুটি প্ৰাণী নিক্ষেপিম
 নিৰ্দিন নৰকৰ অতল গভত ?
 বিশেষতঃ, শুক-পত্নী অপৰাধে
 অপৰাধী হব দেৱলোক ।

কৰ্ম্মফল—

কৰ্ম্মফল থগাবৰ নাই শক্তি কাৰো ।
 শুকৰ উদ্ধাৰ অৰ্থে
 পত্নী-বলি আৱশ্যক হইছে যেতিয়া,
 অৱশ্যই দিব বাগে পত্নী-বলি দান ।
 উভয়ৰ কৰ্ম্মৰ মাজত,
 অজ্ঞেয় কৰ্ম্মৰ ফল হ'ক প্ৰতিভাত
 মদন বসন্ত আজি পঠোৱা তুৰন্তে ।

[কৰ্ম্মফলৰ প্ৰস্ৰাৱ]

স্বৰ্গ—

হতগৰ্ভ স্বৰ্গ আৰ্জি

বুজা নাই হতজ্ঞান স্বৰ্গে ৷ দণ্ডিয়া ৷

কৰ্তব্যৰ স্তম্ভ অবিচাৰ ।

বসন্ত মদন । সাধা দেৱ-কাজ

কোৱাঁ আহি স্বৰ্গৰ সহায় ।

[বেগেৰে মদন বসন্তৰ প্ৰবেশ

মদন—

কৰিছে। পণাম দেৱ ।

বাঙীৰ পদত ।

কোৱাঁ দেৱ ।

অকালত কিব আৰ্জি কৰিলে আশ্চৰ্য্যন

স্বৰ্গ—

সৌন্দৰ্য্য সেৱক দ্ৰাৱ্য বসন্ত মদন,

অজ্ঞী ভজী হাব ভাৱে

সৌন্দৰ্য্যে মগ্নিত সদা দ্ৰাৱ্যৰ শৰাৰ ।

সাধি দেৱ-কাজ

কৰা দ্ৰাৱ্য জনে আৰ্জি সৌন্দৰ্য্য সাগৰক ।

বসন্ত—

কোৱাঁ দেৱ ।

আছে কিনা কৰ্তব্য দাসৰ ?

স্বৰ্গ—

চক্ৰৰ দ্বাৰা

হব লাগে গুৰু-পত্নী শাৰাৰ তৰণ ।

ঋতুৰাজ বসন্ত সুন্দৰ ।

তব পৰশত

তক তাৰা পৰম কপসী

হয় যেন সৌন্দৰ্য্যৰ পূৰ্ণ পয়োভৰ ।

- ঈদনৰ পঞ্চ-শবে
বাঢ়ে যেন কাষ-কলা শশাক ভাবাব
শুনা এয়ে আদেশ স্বৰ্গৰ।
- মদন—
অন্তুত আদেশ দেৱ!
পঞ্চ-শব হানি, কি দৰে পেলাম মই
নিফলক চক্ৰক পাপত ?
কি দোষত কৰাম হৰণ—
মহামূল্য ৰমণীৰ সতীত্ব বতন ?
- বসন্ত—
ঠিক দেৱ! উচিত নিৰ্দেশ ?
মহা-পাপ অভিনয় কৰিবৰ বাবে
সৃষ্টি হ'ল নে কি মদনৰ ?
ক্ৰমা কৰা অপৰাধ,
শুনি এনে বাণী, কঁপিছে হৃদয় মোৰ
- দুৰ্গ—
নকৰিবা অযথা সংশয়।
ই কাৰ্য্যত হব পুণ্য
বৃহস্পতি পাপ-মুক্ত হব অলক্ষ্যতে।
নকৰা পলম আক
যোৱা শীঘ্ৰে বৃহস্পতি তপোবনলৈ।
- মদন বসন্ত—
শিৰোধাৰ্য আদেশ স্বৰ্গৰ।
[মদন বসন্তৰ প্ৰস্থান]
- স্বৰ্গ—
অধিকাৰ যাথো আছে কন্দৰ্ব আনাৰ
কলাকল বিভূৰ হাতত।
[প্ৰস্থান]

অবান্ত বিসৰ্জন কৰি বোহিণীক
 হিয়া মোৰ কৰিগো জুকণা
 জীৱনৰ সুখ-শান্তি শুচালো সমূলি ।
 বোহিণী ! বোহিণী ! মোৰ সানৰী বোহিণী !
 কৰিবানে ক্ৰমা মোৰ মহা অপৰাধ ?

নাৰদ—

দেৱ তুখে হুখী আাম ।
 দেৱৰ মঙ্গল আৰু হিত সাধনত
 চিৰ দিন নাৰদৰ উদাৰ হৃদয় ।
 দিকাবেণে অবাচিতে
 দূতকণ্ঠ কৰে সকলোৰে ।
 সুধাকৰ !
 নাই এই অৱণ্যত বোহিণী তোমাৰ
 বৰ্ত্তমান গুৰুৰ আশ্ৰিত ।
 যোৱা লীয়ে শশধৰ
 বৃহস্পতি তপোবনলৈ ।

চন্দ্ৰ—

দেৱ ! দেৱ !
 এই শুভ সন্ধানৰ যোগা প্ৰতিদান
 কি দিম অধমে ?
 লোৱা হৃদয়ৰ প্ৰভু তত্ত্বিৰ আজলি ।

নাৰদ—

লভা সুখ সুধাকৰ !
 ভাৰ্যা দৰ্শন কৰি জুবোৱা নৱন ।

চন্দ্ৰ—

বোহিণী ! বোহিণী !

[উন্মত্ত বেশ বেগেৰে প্ৰস্থান]

নাবদ—

চৌধী, ভৌধী দিব্যধামধাসী
 স্ৰুতি-পত্নী আকর্ষণ
 কেনেকুয়া বিধিৰ বিধান ।
 কোনে পায় সুখ,
 নিজ-ভাৰ্য্যা বিনা দোষে কবি বিসৰ্জন ।
 [নাবদৰ গ্ৰন্থান]

চতুৰ্থ দৃশ্য

প্ৰাক্তৰ

[স্বৰ্গ আৰু ধৰ্ম]

স্বৰ্গ—

তুমি ধৰ্ম স্বৰ্গ যট ।
 ভোমাব কিৰণে
 সদা আলোকিত দেহ যোব !
 ভোমাব দেহাব গুণে.
 পাপ অন্ধকাৰে মোক নোহাবে স্পৰ্শিব
 পুণ্যভনে সদা
 অনন্ত আনন্দে বাস কৰে
 যোষ এই মহা-পুণ্য পবিত্ৰ ধামত ।

পাৰিজাত পৰিমন,
নন্দনৰ অনমোচ্চা গোভা,
সকলোটি মোৰ অধীনত ।
সৌন্দৰ্য্যৰ মহাবাগী অম্পবাসৰ
নৃত্যধৰ গীত-বান্ধা মোহন নঠন
অনন্ত সৌন্দৰ্য্য ৰাশি মোৰ কাৰণেই ।
কিন্তু ধন্য ।

কিবা এটি অজানিত ভাবে
জ্ঞান হ'ল তোমাৰ কিৰণ,
তাৰ লগে লগে মোৰো এই স্বৰ্গ-ৰাজ্য
ধ্বংস ঘেন হন অলপতে
হয় এনে অসুমান ।
কোৱাঁ ধন্য । কিবা অপৰাধ মোৰ ?

ধন্য —

নহয় তোমাৰ অপৰাধ ।
যি দিনাৰ পৰা
স্বৰ্গহস্তে নিকৰ্দ্দেশ হ'ল বৃহস্পতি
সিদিনাৰ পৰা
যজ্ঞৰ পৱিত্ৰ বেদী অম্বৰ বাজাব
শ্মশানত হল পৰিণত ।
শ্মশান প্ৰেতৰ স্থান
যোগ্য নোহে দেৱৰ নিবাস ।
সিকাৰণে শুনা স্বৰ্গ ।
হল জ্ঞান ধৰ্ম্মৰ ক্ষিণ ।

স্বৰ্গ—

ভেঁনেহলে কি উপায় কৰিলে আশ্রয়
নগৰ পৱিত্ৰ গন্ধে
আমোদিত হব পুত্ৰ স্বৰ্গৰাজ্য মোৰ,
আৰু হব বিকশিত তোমাৰ কিৰণ।

মৰ্ম—

বৃহস্পতি যোগ্য পুৰোহিত
আছে কোন দেৱ সমাজত ?
গুৰুৰ আসন শূন্য থাকিলে স্বৰ্গত
ইন্দু সূৰ্য্য চত্ৰাশন,
বৰণ কুৰেব আদি সকলো দেৱ
হীন শক্তি হীন আভা দেখিবা চকুৰে।

স্বৰ্গ—

ভ্ৰষ্টাচাৰী বৃহস্পতি
প্ৰতিষ্ঠিত হলে পুত্ৰ গুৰু-আসনত
হব নেকি স্বৰ্গৰ কল্যাণ ?
বৃদ্ধা নাই মৰ্ম একো
কোৱাঁ দেৱ ! ভাঙি ছিঙি যোক।

মৰ্ম—

শুন স্বৰ্গ !
পুৰোহিত চিৰ দিন বিজ্ঞান দেৱৰ,
সদা বাস যাৰ মহা পৱিত্ৰ ধামত
সেই বৃহস্পতি মহাত্মাক
নিষ্কোপিবা চিৰ দিন,
নবকৰ মহা সমুদ্ৰত ?
গুৰু বৃহস্পতি বিনপত
নাই নেকি কৰ্ত্তব্য দেৱৰ।

পঞ্চম দৃষ্ট

তপোবন

[তাৰা]

তাৰা—

অদম্য যৌবন মোৰ ।
আনন্দ বিজুলী যেন
কিয়ে আচৰিত ভাবে,
মন প্রাণ একেবাৰে
মায়ামোহে কৰে আবৰণ ।

[গীত গাই গাভ মদন বসন্তৰ প্ৰবেশ]

মদন বসন্ত—

গীত

অকণ কিবণ

সোণৰ বৰণ

ইক দেৱী তোমাৰ আনন ॥

শান্তি নিকেতন

বসন্ত মদন

সজাওঁ প্ৰেমৰ সিংহাসন

আহিব যিজন

জন্মৰ ৰজন

হয় যেন প্ৰেমে নিমগন ॥

[মদন বসন্তৰ প্ৰস্থান]

[চন্দ্রৰ প্ৰবেশ]

চন্দ্র—

এয়েই শুকৰ তপোবন ।

বোহিণী ! বোহিণী ! কোঁন আছা তুমি ?

(সচকিতে)

আধা বন্ধা খোপাটিৰে হাঁহো হাঁহো কৰি

কোন এওঁ ভুবনমোহিনী দেববালা ?

আহা কি সুন্দৰ,

অপকপ কপৰ জেউতি বমণীৰ !

মুখৰ মিচিকি হাঁহি,

কটাক্ষ চকুৰ,

কৃষ্ণবৰ্ণ কেশদাম দেখি ছুটি স্তন

বৈ গ'ল সিন্ধুৰে সিন্ধুৰে বিদ্যুৎ প্ৰবাহ ।

কোন এওঁ ?

পৰাণৰ অধিশ্বৰী দেৱী

দক্ষ-কন্তা বোহিণী স্তনৰা ?

অসম্ভৱ ! উমান লাৱণ্য কপ

কদাপি নহয় মোৰ বোহিণী প্ৰিয়াৰ ।

আচৰিত ! আচৰিত ! অতি আচৰিত ॥

কনক কিৰণে আৰু অতুল সৌন্দৰ্যো

কোন ইটি বমণী বতন ?

সৌন্দৰ্যৰ অৱৰ্ণীয় কিৰণ মালাৰে

আৱৰিত গোটেই শৰাৰ

চিনো চিনো কৰে কিন্তু চিনিব নোৱাৰোঁ ।

(ওচৰ চাপি)

কোন তুমি দেৱি ।

পৰিচয় দানে

কৰাঁ মোৰ সন্দেহ ভঞ্জন ।

তাৰা—

পৰিচয় কিবা প্ৰয়োজন ?

চন্দ্ৰ—

(মনতে) আহা কি মধুৰ

ললিত মাংসৰ লগ্নি ।

কোন এওঁ ?

ৰজা তিলোত্তমা নেকি ডৰ্কাশা মনকা

কিবা শচী হৰ্ষৰ পত্নী ।

(প্ৰকাণ্ডে)

কিবা প্ৰয়োজন দেৱি স্মৰণ পাচত

পৰিচয় দিয়া মোক আগেয়ে তামাৰ ।

তাৰা—

গৌৰনলাহিতা মহ

এয়ে মোৰ সত্য পৰিচয় ।

স্বামীৰ নিবহে মোৰ সদা দক্ষ পাণ

তপত চকুলো মাথো

অভাগীৰ প্ৰেম প্ৰতিদান ।

চন্দ্ৰ—

কি কি । পৰাণৰ অধিষ্ঠাত্ৰী মোৰ

তুমি নেকি ৰোহিণী সুন্দৰী ?

কমা কৰা দেৱি ।

শোকত আতুৰ হেতু

চিনা নাই চকুৰে তোমাক । [ধৰিব খোজে]

তাঁরা—

কাক তুমি বুলিছা বোহিণী ?

গুরুব মহিষী তাঁরা মই ।

চন্দ্র

(সচকিতে)

গুরু-পত্নী তাঁরা মহা দেবী ।

সর্বনাশ !

কাম-ভারে গুরু-পত্নী সহ

করি মই প্রেমর আলাপ

মহাভাগী হলো নবকর !

ক্ষমা কৰা, ক্ষমা কৰা দেবি ।

মোর এই মহা অপবোধ ।

কামাতুর ক্ষুধাতুর,

জ্ঞানশূন্য হয় সময়ত ।

তাঁরা—

কি দোষর বাবে

ক্ষমা খোজা মোর ওচরত ?

প্রেমিকার সহ

বহস্য আলাপ কৰা

দোষ বুলি নেভাবিবা সমুনি মনত ।

চন্দ্র—

(মনতে) গুরু-পত্নী তাঁরা ।

নে কি দানবী বাকসী ?

কোন এওঁ স্ববগবাসিনী

গুরু-পত্নী তাঁরা যদি হয়

করিব কিয়নো বাক

চন্দ্র প্রতি এনে দবে প্রেম-সম্ভাষণ ?

কোৱাঁ মোক মধুৰ ভাৰিণী।
 সত্য নেকি তুমি তাৰা দেৱী?
 তাৰা— ছলনাৰ কিবা প্ৰয়োজন?
 তাৰা নই;
 প্ৰেম-ভিখাৰিণী, তোমাৰ প্ৰেমৰ।
 চক্ৰ— (মনতে)
 গুৰু-পত্নী জননীৰ ইকি আচৰণ!
 প্ৰত্যেক কথাতে
 কুৎসিত প্ৰেমৰ মাথো কৰিছে ঠিঙ্গ হ।
 উজ্জল নয়নভঙ্গী
 প্ৰত্যেক কটাক্ষে
 প্ৰেম ভায়ে পৰিশিছে মোক।
 (প্ৰকাশ্যে)
 দেৱি! দেৱি!
 এনে অমুচিভ ভাৱ
 কিয় এই সম্ভাৱনৰ প্ৰাণী?
 নিম্মল শৰীৰ বাৰ,
 পৱিত্ৰ কিৰণে বাৰ বিষপে গগন
 তাক কিয় নিক্ষেপিব পাপ-গছৰত?
 ক্ষমা কৰা দেৱি!
 তোমাৰ ই দাসে,
 আচৰিব নোৱাৰিব কদাপি অজ্ঞায়,
 ধন্থ মই বিসৰ্জন নোৱাৰোঁ কৰিব।

[গাভ গাই গাই মদন বসন্তৰ পুনঃ প্ৰৱেশ]

(ওপৰৰ গাতাশং)

মদন বসন্ত —

এই ত্ৰিভুবন

কৰে। বিমোহন

ফুলিব দেহত নৱ যৌৱন ।

হানি ফুল-বাণ

জৰ জৰ প্ৰাণ

নিতে কৰে মন উচাটন ॥

তাবা —

শশধৰ ।

চক্ৰৰ নাজ

নকৰিবা প্ৰত্যাখ্যান তাৰাৰ পত্ন্য ।

হিয়াৰ অতিথি তুমি,

কৰা ঘৰ দাসনা পূৰণ ।

চক্ৰ

(মনতে)

ই কি । বিজুলা বেগোৰ,

কিয়ে এক তীৱ্ৰ শক্তিয়ে

কৰিলোঁ স্পৰ্শ মোৰ সমগ্ৰ শৰীৰ ।

কিহৰ কাৰণে

অৰণ্যে অৰণ্যে ভ্ৰমি

পালো আছি এই তপোৱন ?

বোহিণীৰ প্ৰেম-পিয়াহত ?

সেয়ে যদি হয়
 কিয় ভেনে উপেক্ষিত তাৰাৰ যৌৱন ।
 নোহেতো কদাপি হীন ৰোচনীত কৰি
 তাৰাৰ সুলভ এই কপৰ জেউতি ।
 আহা কি চিকুণ,
 যৌৱন সৌন্দৰ্য লই উজলে কাষিনী ।
 ই কি !
 কিয় অকস্মাতে হল পাপ-লিপ্সা মোৰ ?
 প্তিৰ হ কামুক হৃদয়,
 সংযমৰ সমৰত নহবি অস্তিৰ ।
 চন্দ্র ! চন্দ্র !
 কিয় তই পাপ-কথা আলোচি মনত
 নবকৰ যজ্ঞ আৰম্ভিলি ?
 মহাসভা তাৰা দেৱী গুৰু-পত্নী মোৰ,
 সেই গুৰু-পত্নী হৰি,
 নিমজ্জিত হব খোজ দুখোৰ পাপত ?
 [ভাবে]

[গীত গাই গাঠ মদন-বসন্তৰ পুনঃ প্ৰৱেশ]
 (ওপৰৰ গীতঃশ)

মদন-বসন্ত—

হক মনিজন

হক সিদ্ধজন

হক মহাযোগী ত্ৰিলোচন ।

এই গাফ-বাণ

কবিলে সন্ধান

সকলো এৰি বিচাৰে মিলন ॥

বসন্ত —

ঋতুৰাজ বসন্তৰ সকলো সৌন্দৰ্য্য

দিলো দেৱী তোমাৰ অঙ্গত ।

স্নানৰ যুৱতী ৰূপ কৰি নিৰীক্ষণ

হক চন্দ্ৰ প্ৰেমত মগন । [বাণ নিক্ষেপ]

মদন —

কুমুদিত কাম-বাণ কৰিলো নিক্ষেপ

কৰা চন্দ যুৱতীৰ প্ৰেম-সুখা পান ।

[কাম-বাণ নিক্ষেপ কৰি মদন-বসন্তৰ প্ৰস্থান]

তাৰা —

সুধাকৰ । সুধাকৰ ।

চন্দ্ৰ —

(বিচলিত হৈ) দেৱি । দেৱি ।

তাৰা —

কৰিবানে অৱহেলা

ইহেন খোৱন মোৰ ?

চন্দ্ৰ —

প্ৰিয়ে । প্ৰিয়ে ।

কোন তুষাতুৰে

নিৰ্ম্মল শীতল পানী দেখিলে চক্ৰে

হেপাহেৰে নকৰিব পান ?

আহা মোৰ হৃদয়ৰঞ্জিনি !

আনন্দেৰে কৰোঁগৈ বিহাৰ

ফুল-লব্যা বচি লৈ স্নানক গৰিত ।

[তাৰাক লৈ চন্দ্ৰৰ বেগেৰে প্ৰস্থান]

[কুব্জিক প্রবেশ]

কুব্জিক— মহাৰাজ ! সাপ মাৰি নেপ্তৰত বিষ এবাৰ
সকাম নাই । শত্ৰুক একেবাৰে নিপাত
কৰাই ভাল ।

অধৰ্শ্ব— তোমাৰ স্তম্ভৰ যুক্তি
ধৰিছে মনত মোৰ ।
ধৰ্ম্ম-শূন্য হওক আজি গোটেই সংসাৰ ।

[তৰোৱাল দাঙি আঘাত কৰিব খোজোতেই স্বৰ্গট
লৰি আহি তৰোৱালেৰে বাৰ্থ কৰে ।

স্বৰ্গ— অধৰ্শ্ব বৰ্কৰ !
ধৰ্ম্ম-শূন্য কৰি
কৰিব খুজিছ তই স্বৰ্গৰাজ্য ভোগ ?
জানিছনে নাৰকী পিৰাচ !
ধৰ্ম্ম-প্ৰাণ স্বৰ্গ মট,
ধৰ্ম্মৰ কিৰণে মাথো,
সৌন্দৰ্য্যত অস্থিতীয় স্বৰ্গ সিংহাসন ।
নন্দন কানন শোভা,
পাৰিতোষত পৰিমল স্তবাস সমীৰ,
হব লোপ সকলোটি তোৰ পৰশত !
মকময় হব দেৱপুৰী
নবকৰ পুতি-গন্ধে ভৰিব চৌদিশ,
আচৰিবি মাথো তই হিংসা মোৰ প্ৰতি ।

- জানিবি পিশাচ
পাপমেহ লৈ,
স্বৰ্গৰ বুকুত দিব নোৱাৰিবি ভৰি ।
- অধৰ্ম— নকৰিবা অহঙ্কাৰ মোৰ সমুখত ।
বাছা যদি কৰা স্বৰ্গ নিজৰ মঙ্গল
কৰা আজি অধৰ্মৰ বশ্বতা স্বীকাৰ ।
- স্বৰ্গ— তোৰ কথা মতে তুই,
কৰিব স্বৰ্গই আজি ধৰ্ম বিসৰ্জন ?
পাৰিলে অধৰ্ম নাশি
ধৰ্মক প্ৰতিষ্ঠা পুহু কৰিব স্বৰ্গই,
নহলে ধৰ্মৰ সত
স্বৰ্গ ধ্বংস হব আজি তোৰ সমৰত ।
- অধৰ্ম— ঘাটিল নিশ্চয় তেনে দুৰ্গোৰ বিপদ ।
প্ৰজ্বল হ সমৰত ।
- [অধৰ্ম আৰু স্বৰ্গৰ বোৰ যুদ্ধ । স্বৰ্গৰ পৰাজয় ।]
- অধৰ্ম— মন্ত্ৰী।
লোৰ শিকলিৰে বান্ধি এই তুজনক
কাৰাগাৰে ৰাখা বন্দী কৰি ।
- কুবুদ্ধি— যাবজ্জীৱন কাৰাদণ্ড ?
- অধৰ্ম— সেই কথা পাচে হব স্থিৰ ;
সম্প্ৰতি মাথোন তুমি ৰাখা বন্দী কৰি ।
[কুবুদ্ধিয়ে স্বৰ্গ আৰু ধৰ্মক বান্ধি লৈ
প্ৰস্থান]

অধর্ম—

পাপ, তাপ, ছুৰ্ভিক্ষ মড়ক !

কোন কেনি আছে।

আহা শীত্রে,

উপস্থিত বাস্তবায়ন-ভাব ।

[বেগেৰে প্ৰস্থান]

দ্বিতীয় দৃশ্য

প্ৰাস্তব

[চন্দ্ৰ আৰু তাৰা ।

চন্দ্ৰ—

দেৱি !

তোমাৰ কাৰণে,

মিলেঁ ধৰ্ম ওলাজালি

নকৰিলো লেশ মাত্ৰ পাপৰ বিচাৰ ।

সৌন্দৰ্য্যৰ ৰাণী তুমি,

সৌন্দৰ্য্য সেৱক মট :

সিকাৰণে ভ্ৰমোটিৰে হল সন্মিলন

পৰস্পৰে পৰস্পৰ প্ৰেমৰ টানত ।

কিস্ত কিস্ত দেৱি !

দেখিছোঁ তোমাৰ আঙি ভাব অস্ত কণ ?

ভাবা—

হৃদয়বজ্রন !

নকবিবা অবিশ্বাস তাবার প্রেমত ।

তোমার আবাধ্য গুণ দেব বৃহস্পতি,

পত্নী মই হলো সিজ্ঞনব

কিবা কপে ঘটে বুলি বিধিনি তোমার,

আশঙ্কিত মন মাথো মোৰ ।

চন্দ্র—

দেবি !

সেই ভাব করা বিসর্জন ।

তোমার কারণে

গো-হত্যা স্ত্রী-হত্যা আদি

হব পারে চন্দ্রব দ্বাবাই ।

কোন তেওঁ গুণ বৃহস্পতি,

তুমি মাত্র হৃদি-মণি মোৰ ।

[শুক্ৰাচার্য্যৰ প্রবেশ]

শুক্ৰ—

সুধাকৰ !

এনে অশুচিত ভাব ভাবি

নকবিবা দ্রোহ ঈশ্বৰ ।

যদিওবা বৃহস্পতি চিৰ-শক্ৰ মোৰ,

কৰিছা যদিও তুমি দ্রোহ সিজ্ঞনব,

তথাপিভো মই,

ধৰ্ম্ম বিগৰ্হিত এনে পাপ আচৰণ

সমর্থন নোদাৰোঁ কবিব ।

অধর্ম—

অধর্ম মই ।

ধর্ম স্বর্গ বন্দী করি

আছিছো অমবারতী আক্রমণ হেতু ।

ইন্দ্র প্রতিদ্বন্দী মোর,

ঠেঙ্গুগু ক বৃহস্পতি কণ্টক তোমার

সেই হেতু মহা মিত্র হলা তুমি মোর

চন্দ্র—

যথার্থতে মিত্র তুমি মোর ।

দিয়া আলিঙ্গন [আলিঙ্গন]

করিবানে সখি কিবা মোর উপকার ?

অধর্ম—

করিম নিশ্চয় সখি !

তোমার মহৎ উপকার ।

বৃহস্পতি বড়া-বস্ত্রে

দেবপুৰী করিলে বজ্রিত

নহবনে তোমার মঙ্গল ?

তাবা—

একেবারে প্রাণ নাশ !!

মৃত্যুদণ্ড অতিয়ে ভাষণ

(চকু অঁচলেবে ঢাকে)

বিশেষতঃ বৃহস্পতি নির্দোষী আমার ।

চন্দ্র—

দেবি !

বৃহস্পতি থাকিলে জীবিত

তাবার চন্দ্রের প্রেম বিপদ-সঙ্কল ।

অধর্ম—

স্বভাবে দুর্বল সখি তাবাব জন্ম,

সেই হেতু এনে মত ভেদ ।

তাঁবার কথাত সখি
বৃহস্পতি বিনাশস্ত নহবা বিমুখ ।
চন্দ্র— নহম বিমুখ কল্যাচিহ্নো ।

বলা সখি এতিয়াই
গুচুয়াওঁ ভীষন-কণ্টক ।
অধর্ম— ধন্যবাদ জনাওঁ তোমাক ।
আহা সখি পিচে পিচে মোর ।

[অধর্ম আক চন্দ্রর প্রশ্নান]

তাঁরা— এতিয়াহে পারিছোঁ বুজিব,
তাঁবার প্রেমত,
একেবারে মুগ্ধ সুধাকর ।

[প্রশ্নান]

— — — — —

ভূমীৰ দৃশ্য

প্ৰান্তৰ

[বৃহস্পতি]

বৃহস্পতি—

কিয় মোৰ প্ৰশান্ত হৃদয়,
আশঙ্কাত কেনে ঘনে ঘনে ?
পাপৰ বিকট মূৰ্ত্তি
কিয় আজি কেউফালে দেখিছো স্বৰ্গত ?
ছাতিফৰ মহা প্ৰকোপত
হল যেন স্বৰ্গ-ৰাজ্য
মহা শ্মশানত পৰিণত !
দেৱতাৰ লীলা-ভূমি
শান্তিপূৰ্ণ স্বৰ্গ-ৰাজ্য
পিৰাচৰ হগ নাটা-শালা !
পাপলিপ্ত গুৰু মই অমৰ ৰাজ্যৰ,
মোৰ পাপতেই সউ
পাপ হাপ ছাতিফ মড়কে
নৰকৰ অতিবৰ পাতিলে স্বৰ্গত ।
ধিক মোৰ দেৱ জন্ম
ধিক যত তত্ত্ব-জ্ঞান মোৰ ।

[দূৰৈত চন্দ্ৰ আৰু অধৰ্শ্বৰ 'প্ৰবেশ]

অধৰ্শ্ব—

চিনিছানে সখি !

এয়েই তোমাৰ শত্ৰু গুৰু বৃহস্পতি ।

চন্দ্ৰ—

প্ৰেমৰ কণ্টক বিটি মোৰ,

তাক নিচিনিম কিয় সখি ?

অধৰ্শ্ব—

মুহূৰ্ত্ততে কৰি হত্যা

নিষ্কণ্টক হোৱা মিত্ৰবৰ !

[চন্দ্ৰই সাৱধানে ওচৰচাপি পাচফালৰপৰা

হত্যা কৰিব খোজে ; হঠাৎ গুৰুৰ

দোৰি প্ৰবেশ]

গুৰু—

সাৱধান চন্দ্ৰ !

চন্দ্ৰ—

(সচকিতে)

কোন তুমি পথৰ কণ্টক,

দীলা বাধা বৈৰী বিনাশত ?

গুৰু—

দৈত্যগুৰু গুৰু মই।

কৰিছো আদেশ,

খড়গ তুমি পেলোৱা তুৰন্তে ।

চন্দ্ৰ—

হঁ। [খড়গ নিক্ষেপ]

গুৰু—

অধৰ্শ্ব বৰ্ষাব !

স্বৰ্গত বোভংস লীলা কৰি সমাধান

ধৰ্ম্ম-শূন্য কৰিবব মনে

লৈছছি চন্দ্ৰৰ আশ্ৰয় ?

জানিছ গিৰ্ণীচ,

শুক্লৰ আগত

জায়ৰ নূৰত দিব নোৱাৰিবি ভৰি,

এতিয়াই পাবি তাৰ শান্তি যথোচিত ।

অধৰ্শ —

কমা কৰা দেৱ !

নৈত্যাৰ প্ৰধান শত্ৰু

বৃহস্পতি হলে নিৰ্ধাতিত,

তোমাৰ ক্ৰোধৰ কোনো নেমেধো কাৰণ ।

শুক্ল —

তোৰ দৰে নীচ মন বুলি

নেভাবিবি শুক্লক কদাপি ।

শুক্লৰ জীৱন-নীতি

বুজিবৰ বহু বাকী তোৰ ।

অধৰ্শ —

নীচ বুলি অধৰ্শক কৰা অপমান ?

সহ্য কৰা তেনে এট নীচৰ প্ৰহাৰ ।

[প্ৰহাৰ কৰিব ধোত]

শুক্ল —

ইমান সাহস তোৰ ?

থাক দ্ৰুট সেই দৰে তই !

[কমণ্ডলু পানী ছাটি মাৰি দিয়াত অধৰ্শ

ধেনে তাৰে আছে তেনে তাৰে ধ্ব

লাগি থাকে ।]

বৃহস্পতি —

ই কি প্ৰহেলিকা !

সুক্র—

বৃহস্পতি !

আপুনি আপোন শত্ৰু,

আপুনি আপোন মিত্র,

আপুনি আপোন বাথে মাৰে ।

সিকাৰণে

তোমাৰি দুৰ্দ্ধৰ্ম হেতু,

প্ৰিয় শিষ্য শশধৰ প্ৰাণ-বৈৰী আজি ।

চল ! ক্ষমা ভিক্ষা খুজি তুমি গুৰুৰ পাৰত

বক্ষা কৰা ধৰ্ম্মৰ সন্মান ।

অধৰ্ম্ম ! যা গুচি নেথাকিব আক ।

বৃহস্পতি ।

দৈত্য-গুৰু সুক্ৰ মই মাগিলোঁ বিদায় ।

[অধৰ্ম্ম পলায়, সুক্ৰৰ প্ৰস্থান]

বৃহস্পতি—

প্ৰিয় শিষ্য শশধৰ প্ৰাণ-বৈৰী মোৰ ?

নোৱাৰোঁ বুজিব একো ।

(অলপ ধ্যানস্থ হৈ)

অ' এতিয়াহে পৰিচোঁ বুজিব ।

চল ! চল !

সকলো কৰ্ম্মৰ ফল মোৰ ।

তাবা ! তাবা ! এয়েনে তোমাৰ ভাগ্য-লিপি ?

চল !

নকৰিবা সমৰ্পণ মোক,

ধৰ্ম্ম-পত্নী তাবাক জনাই ?

- ଚନ୍ଦ୍ର— ଅସମ୍ଭବ, ଅସମ୍ଭବ !
 ଅତି କ୍ଷୁଦ୍ର,
 ତାରା ଚନ୍ଦ୍ର କଦାପିତୋ ନହବ ବିଚ୍ଛେଦ ।
- ବୃହସ୍ପତି— ଯଦିହେ ନକରା ପରିତ୍ରାଗ,
 ନବକତୋ ନେପାବା ସେ ସ୍ଥାନ ।
- ଚନ୍ଦ୍ର— ଥାକିମ ଶୂନ୍ୟ ହୁଏ ତେନେ ।
- ବୃହସ୍ପତି— ତୋମାର ଲଗତ ତେନେ—
 ତାରାଓ ଥାକିବ ସଦା ନବକ-ଅଧ୍ୟାତ ?
- ଚନ୍ଦ୍ର— ଚନ୍ଦ୍ରକ ଉପେକ୍ଷା କରା
 ସାଧ୍ୟ ନାହିଁ ତାରାର ଅଲମ୍ବ ।
 ବଳେବେ ଛଲେବେ ହକ
 ବାଧ୍ୟମ ତାରାକ ସଦା ମୋର ଅଧୀନତ ।
- ବୃହସ୍ପତି— ଧର୍ମ ଡର ନାହିଁ ତେନେ ତୋର ?
- ଚନ୍ଦ୍ର— କି କବିବ ପାରେ ଯୋକ ନଗନ୍ଧା ଧର୍ମଟି ;
 ଆଜ୍ଞାବହ ନାମ ଧର୍ମ ମୋର ।
- ବୃହସ୍ପତି— ନୋବାର୍ବୋ ସାହିବ ଆକ ଏନେ ଅତ୍ୟାଚାର ।
 ଚନ୍ଦ୍ର ! ମାୟା କୁହକତ ପରି
 ଧର୍ମ କର୍ମ ଦିଲି ଉଲାଞ୍ଜଳି,
 ଅଳମ୍ବେ ହବ ତୋର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପତନ ।
 [ବୃହସ୍ପତିର ଗ୍ରହଣ]
- ଚନ୍ଦ୍ର— ଚନ୍ଦ୍ର ! ଆହିଛେ ଆଗତ ମୋ ପ୍ରାଣ ଓ ଧୂମୁହା,
 ସାହସୀ ହବି ବିପଦତ ।
 [ବେଗେରେ ଗ୍ରହଣ]

চতুৰ্থ দৃশ্য

ইন্দ্রভবন

[ইন্দ্র]

[মণি বেশেৰে অমবাবতীৰ প্ৰবেশ]

অমবাবতী -

দেববাজ !

অমববেষ্টিত হৈ ৰাজ-সমাজত

সিংহাসন শোভা কৰ।

আছে নে কি কিবা প্ৰয়োজন ?

স্বৰ্গ ধৰ্ম বন্দী আজি শত্ৰু হাতত,

ত্ৰিদিবত পিৰাচৰ উলঙ্গ নৰ্ত্তন,

ওথাপিতো নাই তাত ক্ৰক্ষেপ তোমাৰ ।

চোৱাঁ! পুৰন্দৰ !

দেবপুৰী অধৰ্মই কৰে আক্ৰমণ

অলপতে স্পৰ্শ মোৰ কবিত শৰীৰ ।

এনে অবস্থাতো যদি

বহি থাকো নিশ্চিন্ত মনেৰে

সতী ধৰ্ম নষ্ট হ'ব অমবাবতীৰ

দেহৰ অখ্যাতি ব'ব বুগ-বুগাভবে ।

বাত্তে বক্ষা হয় মোৰ সতীৰ বতন

তাৰ বাবে বহু তুমি লোৱাঁ সবিশেষ

[বেগেৰে বৃহস্পতিৰ প্ৰবেশ ।

বৃহস্পতি— ইকি দেৱৰাজ ।
 নে কি প্ৰেত-ৰাজ ?
 স্নানমুখী মুক্তকেশী
 কোন এওঁ ৰমণী ৰতন ?

ইন্দু— প্ৰণমো ৰাজীৱ-পদে দেৱ ।

[নমস্কাৰ]

অমৰাৱতী— নাই চিনা নে কি বৃহস্পতি
 দেৱমাতা অমৰাৱতীক ?

বৃহস্পতি— আচৰিত দৃশ্য আজি পৰিল চকুত ।
 জন্মভূমি জননী সদৃশ
 অমৰাৱতীৰ মুক্ত কেশে,
 দেৱৰ ক্ৰৈবতা মাথো কৰিছে প্ৰকাশ ।
 দেৱৰাজ !

জানানে বিশেষ ভূমি,
 ক'ত আছে ধৰ্ম্ম-পত্নী তাৰা দেৱী মোৰ ?

ইন্দু— নেজানো বিশেষ শুকদেৱ ।

বৃহস্পতি— এয়ে নে কি ৰাজ-ধৰ্ম্ম তোমাৰ বাসৱ ?
 শুক-পত্নী পৰমাৰ কৰি বলাৎকাৰ
 চন্দ্ৰই স্বৰ্গত কৰে পাপ অতিনয়
 কৰা নাই প্ৰতিকাৰ তাৰ ।
 কৰিছো আদেশ বৃহস্পতি !

- ছূৰ্ণীতি দমন কৰি অশিষ্ট চন্দ্রৰ
কৰা শীঘ্ৰে তাৎকালিক উদ্ধাৰ ।
- ইন্দ্র— চন্দ্রক দমন প্ৰভু কৰিম কিদৰে,
দিয়া তাৰ উচিত বিধান ।
- বৃহস্পতি কৰা সাজু দেৱদল যুদ্ধৰ কাৰণে
বিনা যুদ্ধে অসম্ভৱ তাৰাৰ উদ্ধাৰ ।
- ইন্দ্র— তেস্তে যুদ্ধ অনিবাৰ্য্য দেৱ ?
- বৃহস্পতি— নিশ্চয় ।
- ইন্দ্র— ভাই প্ৰভঞ্জন ।
[বেগেৰে বায়ুৰ প্ৰৱেশ]
- বায়ু— কিয়না স্মৰণ আঞ্জি কৰিছে দাসক ?
- ইন্দ্র— যোৱাঁ ভাই প্ৰভঞ্জন,
দিয়াগৈ সকলোকে তুৰন্তে সন্ধান ।
শুক-পত্নী উদ্ধাৰৰ বাবে
সমৰে প্ৰস্তুত হৈ আহক ওলাই
চন্দ্রৰ বিপক্ষে যত দেৱৰ সমাজ ।
- বায়ু— পৰম আবাধ্য দেৱ ।
ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰো হব নিমন্ত্ৰিত ?
- ইন্দ্র— ব্ৰহ্মা বিষ্ণু মহেশ্বৰ ই তিন দেৱক
মই নিজে কৰিম আহ্বান ।
তাৰ বাদে সকলোকে জনাবা সন্ধান ।
- বায়ু— শিৰোবাধ্য আদেশ প্ৰভুৰ ।

[বায়ুৰ প্ৰস্থান]

ইন্দ্র— যুদ্ধ হেতু অমর বাহিনী
করিম প্রস্তুত গুরুদেব !
নকরিবা আশঙ্কা মনত ।

ব্রহ্মপতি— কর্তব্যত অগ্রসর হোৱা দেববাজ !
হৃদয়ৰ শুভাশীষ কৰো বৰিষণ ।
আহা মাতা নকৰিবা ভয়,
সকলো বিঘিনি দূৰ হব অগপতে
সকলোৰে প্ৰস্থান

পঞ্চম দৃশ্য

বাকপথ

[পাপ আৰু কুমতিৰ প্ৰবেশ]

পাপ— মই আগেয়ে নকৈছিলোঁ—বোলো আমি পিৰপীতে
এচুকত পৰি থাকো দে। তই বোলে নহয়, বজাৰ
হুহুয়, স্বৰগলৈ যাবই লাগে। স্বৰগলৈ আহি এতিয়া
বা তাত সুখেৰে, দোন যেন সুখেৰে।

কুমতি— তই বর অবুজ অ' ! পিথপীত থাকি নো কিটো
কবিলিহেঁতেন ? এতিয়ানো তই ইয়াত কি বিষম
পাইছ অ' ।

পাপ — যথার্থ ! এতিয়াও হুবুজিগি ? আমার বজা অধর্মই
চন্দ্রবে সৈতে মিতা কবি তেওঁ চন্দ্রব হতুবাট
শুক-পত্নী তাবাক হরণ কবাই বাইজ দখল কবাতহে,
আমি তেও স্বর্গত তিঘিল ঘিলাই কুবির পারিছোঁ ?
পিচে হেনো এতিয়া ঘিমান বিলাক দেবতা আছে
সকলো বিনাক গোটেখাই চন্দ্রক মাৰি শুক-পত্নী
তাবাক উদ্ধার কবির। যদি চন্দ্রবে অপঘাত হল,
আমাক আক কোনে সোধে ? চকুর পচাৰতে
থতম্ !

কুমতি — কণ্ঠত তই বেয়া কোবা নাই । কিন্তু চন্দ্রক
উলামূল্যকৈ কোনেও নোম এভালকে লবাব
নোৱাবে। সেই নিমিত্তে তই একো সংশয়
নকবিবি ।

পাপ— হেব তই বলিলাগি নবকিবি । চন্দ্রক বিহে
খেহ-ৰোগে দেখা দিছে এফটাৰ মূৰত হে একাবাব
কব পাৰে । তেনে স্থলত নো তেওঁ তেত্তিছ
কোটি দেবতাবে কেনেকৈ যুজে, কব নোৱাৰোঁ ।
তেওঁ আমাক বাধক চাৰি নিজৰ দেহাটিলৈকো
টনাটনি, বুইচ ?

কুমতি— পিচে তেওঁৰ উপায় ।

পাপ— তেওঁৰ উপায় আৰু কি ? ডিঙিত ফাঁহ-জ্বা ।
আৰু আন উপাই নাই, 'ডিঙিত ফাঁটী লগাট
জ্বলিলে ওলমি পৰিলেই সকলো চাকী ।

কুমতি— বেচ কৈছ । তেনেহলে আমি তেওঁক এই বুধ
নিদিলে আন কোনে দিব ? বল তেওঁৰ ওচৰলৈ ।

পাপ— তোৰ কথা বিলাক শুনিলে গা তিহু তিহাই
উঠে । হেৰু তই কোন সাহেবে তেওঁৰ আগত
থিয় হবি ? হেজাৰ হওক তেওঁ দেৱতা, তোৰ
নিচিনা তো ওখলা পিঠাট নহয় ? তেওঁ কথাৰ
গতি বিষম দেখি ভাষাক অকলে এৰি থৈ সহায়
বিচাৰি তিহু বন ভৰিব লাগিছে গৈ ।

কুমতি— হয় নে কি ? তেওঁনো কোনতো সচেতন ইমান
সুন্দৰী তিকতাঙনী স্বৰতে এৰি থৈ গ'ল অ' !
আনে যি কক নকক, মই হলে এৰি নগলো
হেতেন দে ।

পাপ— তেওঁ এৰাকৈয়ো এৰি যোৱা নাই । তেওঁ এৰি
দিয়া হলে বৃহস্পতিক দিলেহেঁতেন ।

কুমতি — তেন্তে গৈছে কলৈ ?

পাপ— সহায় বিচাৰি ।

কুমতি কিহৰ সহায় ?

পাপ— আকৌ বোলে কিহৰ সহায় । সকলো দেৱতা
তেওঁৰ বিপক্ষে উঠিছে, তেওঁৰ বেমাৰ । নেট
কাৰণে তেওঁক সহায় লাগে ।

কুমতি— পিচে সহায় পালে নে নাই ?

পাপ— সহায় কোনে দিব ? ধর্ম-দ্রোহী গুরু-দ্রোহী বুলি
কোনোও নামকে হুণ্ডনে। আমি সহায় দিবলৈকো
আমার গুণবত তেওঁর বব থং ।

কুমতি— আমাক কিয় থং কবিব ? বলচোন তেওঁ কি কবিছে
চাওঁগৈ ।

[ছুইবো প্রস্থান]

— — — —

ষষ্ঠ দৃশ্য

প্রান্তর

[আতুর ভাবে চক্ৰব প্রবেশ]

চক্ৰ—

উহ্, হ—হ,

নবকর ভাষণ যজ্ঞণা !

ধর্ম-দ্রোহী গুরু-দ্রোহী লম্পট চক্ৰব,

শাস্তি লুপ্ত হল জীবনব,

অপবিত্র মুক্তা মাত্র বাক্য ।

মহাবোৰ্গী বন্ধাশ্রুত মই
 বাক্য আৰু নসবে মুখৰ
 খাস-কষ্ট বক্ত-বমি অসহ্য যন্ত্ৰণা ।
 আঃ! গুৰুক উপেক্ষা কৰি
 কবোতে তাৰাৰ সহ সৃণিত প্ৰণয়
 মহা অগ্নি জলিল বুকুত ।
 যি জলন্ত নবকাগ্নি জলিছে হিয়াত
 সেই অগ্নি কিদৰে সুমাম ?
 উঃ! নবকৰ মহা দুৰ্গন্ধত
 হিয়াৰ কলিঙ্গা মোৰ হ'ল চুবমাৰ ।
 নোবাবো সহিব আৰু নবকযন্ত্ৰণা
 কোন আছা বন্ধা কৰা মোক ।

[কৰ্ম্মফলৰ প্ৰবেশ]

কৰ্ম্মফল—

সুধাকৰ !
 অতীতৰ অমৃতাপ তাৰি
 নকটাবা সময় মিছাতে ।
 নিস্ত কৰ্ম্ম-ফল ভোগ কবিনা যেতিয়া
 অবিদ্যা আতমাই গুৰুৰ কৃপাত,
 পৱিত্ৰ মুকতি পুৰুষ কবিন ধাৰণ ।
 নকৰা পলম সুধাকৰ !
 লোৱাটো উলবুৰ্ত্ত গুৰুৰ আশ্ৰয় ।

চন্দ্র—

দেব !

কোন আছে এনে মহা গুরু

যি জনে চন্দ্রৰ পাপ কৰিব মোচন ?

কৰ্মফল—

দৈত্যগুরু গুরু মহামতি,

উপযুক্ত গুরু জগতত ।

গুৰুৰ আশ্রয় ললে

নিশ্চয় বিমুক্ত তুমি হবা সুধাকৰ ।

বিপন্ন পথিক তুমি

দিলো মই পথৰ সন্ধান

অগ্রসৰ হোৱা কৰ্তব্যত ।

[প্রস্থান]

চন্দ্র—

মহাপাপী অতি ঘৃণ্য লম্পট চন্দ্রক,

দিবনে আশ্রয় আজি

ধৰ্মনিষ্ঠ ভায়বান গুরু মহাত্মাই ?

কৰিছোঁ অৱজ্ঞা মই গুৰুৰ আদেশ,

উপদেশ দিলো উকমাই,

কোন সাহসেৰে আজি সেই মহাত্মাক,

জীৱনৰ গুরু-তাৰ অৰ্পিত হুনাই !

যেয়ে হওক সেয়ে হওক নকবোঁ বিচাৰ,

গুৰুকেই সপি যোৱা জীৱনৰ তাৰ

যাওঁ মই কৰ্তব্য পথত ।

[লাহে লাহে প্রস্থান]

[ক্রোধেৰে শিৱৰ প্ৰৱেশ]

শিৱ - গলি কেনি মহাপাপী চন্দ্ৰ ভূবাচাৰ,
 গলি কেনি ধৰ্ম্মদ্রোহী দেৱ কুলাঙ্গাৰ !
 ঘৃণিত অসৎ কৰ্ম্ম কৰি আচৰণ
 মহাগ্লানি আনিলি দেৱৰ.
 কৰিসি পাপেৰে তই ত্ৰিদিব প্লাৱিত ।
 চন্দ্ৰ ! তোৰ মহা পাপ পৰশত
 দিগন্ত প্ৰসাৰি থকা
 কলুষিত হব সমীৰণ
 হব পাৰে কক্ষচ্যুত জ্যোতিক ঋণল ।
 উঃ তোৰ এনে মহা পাপ ভাৰ,
 কি লৰে সহিব আৰু বিশ্ব-ধৰিত্ৰীয়ে ।
 বক্ষা নাই আৰু পাপী তোৰ,
 পাপবক্ষ দিলাৰি শূন্যে
 গুচুৱাম পাপ-ভাৰ বিশ্ব-ধৰিত্ৰীৰ ।
 [সতয়ে ইন্দ্ৰৰ প্ৰৱেশ]

ইন্দ্ৰ— প্ৰণমো ৰাজ্যবপদে পিনাকবজ্জন ।
 পঠালো অমৰ সেনা
 দশোদিকে বিচাৰি চন্দ্ৰক,
 কিন্তু ক'তো তাৰ একো নেপালে সন্তেদ ।

শিৱ— ধৰ্ম্মদ্রোহী পাষণ্ড চন্দ্ৰক,
 দৈত্যগুৰু গুৰুৰ বাহিৰে
 কোনে দিব নিৰ্ত্তয়ে আশ্ৰয় !

- বিচাৰ কৰিছে নে কি
কে নো জনে শুক ভৱনত ?
- ইন্দু—
পঠালো বায়ুক ;
অহা নাই ঘূৰি এতিয়াও ।
[বায়ুৰ প্ৰবেশ]
- বায়ু —
ঘটিল অকাজ ত্ৰিলোচন !
দেৱৰ পৰম শত্ৰু
চক্ৰ আজি শুকৰ আশ্ৰিত ।
দেৱ-দৈত্য সমবৰ,
এয়ে হল মৰা সূত্ৰপাঠ ।
- শিব—
যদি সমবৰ সৃষ্টি যায় বসাতলে,
তথাপি নোৱাৰে ৰক্ষা কৰিব শুকই
দেৱদ্রোহী শুকক কদাপি ।
নকৰা পলম দেৱৰাজ !
সমৰে প্ৰস্তুত কৰি অমৰ বাহিনী,
পশাগৈ বীৰমৰ্পে শুক-ভৱনত ।
চক্ৰৰ অশ্ৰয় দাতা
শুকৰো নিশ্চয় শাস্তি হ'ব যথোচিত ।
- ইন্দু—
শিৰোধাৰ্য আদেশ প্ৰদূৰ ।
[সকলোৰে প্ৰস্থান]

[ঐক্যভান ৰাজন]

চতুর্থ অঙ্ক

প্রাথম্য দৃশ্য

গুরুভবন

[গুরু আৰু চন্দ্ৰ]

চন্দ্ৰ —

গুরুদেব !

বধিব চন্দ্ৰৰ প্ৰাণ অমোঘ অজ্ঞাত
আহিছে অমৰবৃন্দ মহা বিক্ৰমেৰে ;
তৈবৰ-ধ্বনিত মোৰ কঁপিছে অকৃতব ।
কদ্রুপে ভীমশূল ধৰি দিগন্তৰ
আহিছে উদ্দেশি মোক,
বন্ধা কৰা তুমিয়েহে ভৰসা কেবল ।
হাতে ধৰি মহাবজ্জ আহিছে বাসব,
আহিছে বকণ বহি মৃত্যু অধিপতি,
ঘেৰিলে চৌদিশ প্ৰভু ভবন তোমাৰ,
বন্ধা কৰা মোক বিপদত ।

গুরু —

শঙ্কা নকৰিবা শশধৰ !
তুমি আজি গুৰুৰ আশ্ৰিত ।

ভোম্বাৰ কাৰণে যদি
হয় মোৰ বিপক্ষে জগত
তথাপিহে পৰিত্যাগ নকৰো ভোম্বাক।

চক্ৰ -

প্ৰভু !
আহিছে বেগেৰে সৌধ
ভীষণ ত্ৰিশূল ধৰি
বাঘাশ্বৰ দেৱ শূল-পাণি।

শুক্ৰ -

নকৰিবা তল,
তেওঁৰেই চৰণ কৃপাত
নিমিষতে আশ্ৰয় পথ।

[জলপ আগবাঢ়ে]

[ক্ৰোধেৰে শিখৰ প্ৰৱেশ]

শিব -

শুক্ৰাচাৰ্য্য !
এনে অবিচাৰ কৰি
কৰিব খুজিছা নে কি
সুন্দৰ জগতখনি পাপ-পঙ্কজ ?

শুক্ৰ -

প্ৰকৃততে তুমিয়েহে মাথো অবিচাৰী।
প্ৰভু ! কোন বিচাৰত,
কোন ধৰ্ম্ম মতে,
শাস্তিপ্রিয় আত্মগৰ পৱিত্ৰ পুৰীত
সৈন্যসহ শত্ৰু ভাবে কৰিছা প্ৰৱেশ ?

ষষ্ঠ দৃশ্য

ৰাজপথ

[গীত গাই গাই কুমতিৰ আৰু পাপৰ প্ৰবেশ]

উভয়ে—   ধৰম ভুল কৰম ভুল তত্ত্ব মন্ত ভুল ;
বেদ শাস্ত্ৰ সকলো ভুল আমি চুটাইহে মূল ।

বেদ শাস্ত্ৰ কিয় পঢ়িছ,
বাসুণ-গৌসাইৰ ভাত মাৰিছ,
বাসুণ গৌসারে   স্বৰগ পথত
থৈছে বখলা পাতি ;
তেৰা সৰব   কুপা নহলে
খিতাতে ইবি কাতি ।

বেদ শাস্ত্ৰৰ বিচাৰি গোব,
কবিলি তইতে তেনেই ওৰ
লগুণ নহলে   শাস্ত্ৰ পঢ়িব
মুঠেই অধিকাৰ নাই ;
ক-ক-ম-ম-   পঢ়ি মিছাতে
মৰ গৰিহণা খাই ।

ধর্মত কেবৈ নিদিবা মতি,
 পাপ নহলে চকটো কাতি
 এই মলুকত   পাপেহে মাথোন
 বিচারে সবাবো হিত ;
 ধর্মব মালা   জপোতে চাবা
 তেনেই মম্বিব পিত ।

শুনা শুনা মোর কথার মর্ম
 নকবা মিছাই ধর্ম ধর্ম
 ধর্মব হেঁচাত   সুখ সম্পদে
 গলাই মাঝি ফাট ;^১
 ভঙা ছিঙা   কটা মবা
 এয়েহে আচল বাট ।

অমুক নেথাবা তমুক নেথাবা
 তিকতার মুখ মুঠেই নেচাবা
 এনেকুরা কথা   কাঠবুঝা
 অবুজ বিলাকে কয় ;
 মদ কুকুরা   দকচি গোরা
 নকবিবা কাকো ভয় ।

কুমতি— আক কিমান কম কিমান শুনিবা ? কঙতে মুখ
 বৃতি হল, শুনোতে কাণ যোগোলা হল ।

পাপ— কণ্ঠতে কণ্ঠতে যদি জোৰ মুখ বুতি হল, তইচোন
 অলপ ব, ময়েই এবলকা কণ্ঠ। বোলে বুজাক বুজাবি
 আকাৰে ইন্ধিতে, হুবুজাক বুজাবি ঢকা চাপৰে।
 ঢকা চাপৰ মাৰিলেও আধা। সেই কাৰণে
 আকাৰে ইন্ধিতেই কণ্ঠ। বোলো তোমালোকে
 ধৰ্ম্ম ধৰ্ম্ম কৰি মৰিব খুজিছানে জীৱ খুজিছা ?
 মৰিব খুজিছা যদি যোৱী, আৰু জীৱ খুজিছা যদি
 মোৰ কথা শুনা। বোলে ধৰ্ম্মৰ বান্ধিলে দ'ল,
 তেনেই তললৈ গ'ল। বৃহস্পতিয়ে ধৰ্ম্মৰ দল
 বান্ধি কি কৰিলে ? ভাই-বোৱাৰীত পতিত গৈ
 ঘৰৰ পৰা খেদা ধাই দিহিঙে-দিপাঙে ঘূৰি ফুৰিছেগৈ
 নহয় ! ইফালে চক্ৰে বহালে বাপেকে। চক্ৰই
 গুৰু-পত্নী তাৰাক চুৰ কৰি নি কোনোবাখন
 পালেগৈ। বেচ কৰিলে ! এতিয়া চক্ৰক কোনোবাই
 নোম এডালকে লৰাব পাৰিব নে ? তোমালোককো
 কণ্ঠ, ঢকা ভাঙি বিয়া কৰোৱাৰ সকাম নাই। বোলো
 কোনোমতে এজনী আনি ঢকা হকা দি ধন
 ষটি তাৰে কেৰু-মণি গঢ়াই পাৰামানে তাইক
 সজোৱা। আৰু নো কি কম, কি শুনিবা ?
 আজিলৈ ইমানতে থতম্।

[ছয়োৰো গ্ৰন্থান]

তৃতীয় অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

স্বর্গ

[বুদ্ধ কবি কবি ধর্ম আৰু অধর্মৰ প্ৰবেশ]

অধর্ম—

কোন কাপুকষে কয়
অধর্মৰ পৰাজয় ধর্মৰ বিজয় ।
ধর্ম ! কি সাহত তুমি
এনেহেন ক্ষীণ তেজ হীন শক্তি লৈ
অধর্মক কৰা অৰাহেলা ?
সামান্য কুটীৰবাসী হৈ
অধর্মক কৰি অপমান
লভিব খুজিছা তুৰি স্বৰ্গ-সিংহাসন ?
ইমানতে যদি
স্বৰ্গত্যাগ নকৰা তুমি,
এতিয়াই প্ৰাণদণ্ড কৰিম বিধান ।
নিজ অতিক্ৰমিতে,
লোৱা বাছি পথ ।

যদি প্রভু বাধা তুমি ধর্ম সন্ধান
 শত্রু তাব কবি পবিত্র
 বাধ ভাগে বাধা মহাপ্রল।
 শিব - নিতান্তই ভ্রান্তি মোর;
 শত্রু তাবে প্রবেশিলে পুণ্য আশ্রমত
 অরতাই পবিত্র পাপ।
 শুক্র ! হ'ল শত্রু মহাপ্রল মোর
 শত্রু তাব হল অন্তর্দান।
 জানিব পাবোনে শুক্র !
 কিয় আজি শশধর তোমার আশ্রিত ?
 যি মহা পাপীর পাপে
 প্রসন্ন করিছে সূচনা
 সেই মহা পাতকীক অন্তর প্রদানি
 কিয় তুমি ধর্মদ্রোহ করা আচরণ ?
 শুক্র - ধর্মদ্রোহ কদাপিতো নকবে ভাগ্যে ।
 শুক ধর্ম বন্ধন কারণে মাথো
 নির্ভর মনেবে দিছোঁ চক্ষক আশ্রয় ;
 দোষাবোপ করিছা মিছাতে ।
 শিব - আচরিত কথা !
 যি মহা পাপীর স্পর্শে
 মহা নবকর কীটো হয় কলুষিত
 সি মহা পাপীর পাপ
 কবির খুজিছা সমর্থন ?

ভক্ত—

কৰা নাই কেতিয়াও পাপ সমর্থন
কৰা ধনে মহা ধনী পশ্চিম ব্রাহ্মণ
সেই কৰা আনন্দেৰে প্ৰদানি চক্ৰক
প্ৰকাশিছে মাথো শুক্ৰে ব্ৰাহ্মণ্য প্ৰভাৱ ।

শিৱ—

কৰা ! কৰা ! ই মহা পাপীৰ কৰা ?
এনে পাতকীক কৰি
মহা পাপ কৰিবা মোচন ?
শুন! শুক্ৰাচাৰ্য্য !

এনে বিগৰ্হিত কাৰ্য্য কৰি আচৰণ
নকৰিবা দেৱ সহ মিছাতে বিবাদ ।
চক্ৰক সমৰ্পি আজি দেৱ সমাগত
কৰা বক্ষা ধৰ্ম্মৰ সন্মান ।

ভক্ত—

তুমি নিজে আন্তত্বৰ প্ৰপন্নতাৰণ
প্ৰপন্ন চক্ৰক কিয়
বৰ্জনৰ বাবে মোক কৰিছে আদেশ ?
ভূত-যোনি শশধৰে মায়া-প্ৰপঞ্চত
কৰিছে অকাৰ্য্য সঁচা স্বৰ্ণ্য জগতৰ ;
সেই বুলি নেথাকিব
অবিনাশী আতমাৰ থানি চিৰদিন ।
যি জন হৰষ আৰু স্বৰ্ণ্য জগতৰ
সিদ্ধন নিশ্চয় কানি—

হব পাৰে মহা সাধু
জগতৰ উপকাৰী পশ্চিম ব্ৰাহ্মণ ।

শিব—

শুক্ল গৃহতঃ শুরু !

এনে ছৰাআৰ স্থান কলঙ্ক মহৎ।

জানো। মই নাই এনে জন,

যি জনে নিৰ্মল ভাবে কৰি সংশোধিত .

চক্ৰক কৰিব পাৰে দেৱত্ব প্ৰদান।

শুক্ৰ—

প্ৰভুৰ কৃপাত—

শুক্ৰাচাৰ্য্যে শশাঙ্কক কৰি সংশোধিত

দিব পশু দেবৰ আসন।

শিব—

নকৰিব। আক শুক্ৰ গিছাতে বিবাদ।

যদিহে নকৰা তুমি ভ্যাগ শশাঙ্কক

নিশ্চয় তোমাৰ সহ ঘটিব সমৰ।

শুক্ৰ—

আশুতোষ !

পাপীৰ আশ্ৰয়নাশ হয় যদি শুক্ৰ,

শুক্লৰ সামৰ্থ্য যদি আছে কিবা মোৰ,

তেনেহলে নিশ্চয় জানিব।

সমৰত শুক্ৰাচাৰ্য্য নহব বিমুখ।

শিব—

নাই আক নকৰোঁ তোমাক ক্ষমা।

হোৱা সাজু তেনে

দেৱ সহ যুদ্ধৰ কাৰণে।

শুক্ৰ—

আহাঠৈ তেনে ত্ৰিলোচন,

সৈন্যৰ অধ্যক্ষ হৈ অমৰ সমৰ।

আজিওঁৰ বাবে কিদৰে যুদ্ধৰ শুভে

দেখা পাবা সমৰ কৃত্তিত।

শিব— বন্ধা নাই আক শুক !
গাঙ্গীর লগত শান্তি পাবা বখোচিত ।
[শিব প্রস্থান]

শুক— আহা চন্দ্র !
ধাকা আহি নিশক যেনবে ।
[ছদ্মবেশে প্রস্থান]

দ্বিতীয় দৃশ্য

দৈত্য সভা

[দৈত্যবাজ প্রহ্লাদ আক সেনাপতি]

প্রহ্লাদ— সেনাপতি !
শুনিছানে উত্তর ফালেদি
শিঙা লক্ষ দেব-বান্য ধ্বনি ?
সেনাপতি— শুনিছো নৃপতি ।
নহয় আনন্দ নৃত্য গীত বাজ ধ্বনি,
সময় আহ্বান বুজি হয় অজ্ঞান ।

- প্রজ্ঞান— মরো জ্বাৰে ডাৰিছে। মনস্ত ।
কোনে আজি শাস্তি শুভ কৰি
কৰিব খুজিছে আজি দৈত্য সহ বাদ
গোৱী জ্বাৰ তুৰন্তে সম্বাদ ।
- সেনাপতি— শিৰোধাৰ্য আদেশ প্রতুৰ ।
[গুৰুৰ প্ৰবেশ]
- গুৰু— নহবা চিন্তিত মহাবাজ !
‘অনিছে’ সম্বাদ ময়ে তাৰ ।
- প্রজ্ঞান— কৰক গ্ৰহণ দেব
প্ৰীতি ভবা বাক-সম্ভাষণ ।
- গুৰু— হোৱা জয়ী দৈত্যবাজ সকলো কামতে
মহাবাজ !
বীৰ গুৰু ভৃগুপতি প্ৰপন্নতাৰক
আত্মিক পৰিত্যাগ নকৰে কদাপি ।
চক্ৰই আচৰি দ্ৰোহ
গুৰু ধৰ্ম দেৱ সমাধৰ
লৈছেহি দৈত্য গুৰু গুৰুৰ আজ্ঞাৰ ।
সি হেতু সঁসৈতে সাজি
আহিছে বিপকে মোৰ
ইক্স নৃষ্য হুংগন
বৰুণ কুংবৰ আদি যত দেৱকুল ।
বিশেষতঃ সপত দেৱ—
বাৰাৰৰ ভৈৰৱ মুক্তি জিলোঃন ।

প্রহ্লাদ— বৃজিলো সকলো গুণকন্দেব !
 ধর্ম-নীতি বখানো তোমাৰ ।
 পুণ্যপাদ দেবকুলে তুৰ্জগ্য বশত
 হুবুজি তোমাৰ এই সজ্ঞ অভিপ্রাঃ
 আচৰিছে মিছাতে বিৰোধ ।
 তোমাৰ ধর্মৰ বলে বলাই নৈত্য কুল
 কোনে পাবে উপেক্ষিব আদেশ তোমাৰ ?

সেনাপতি— গুণকন্দেব !
 অবজ্ঞা কৰোতে দানবক
 কতবাৰ দেব-বৃন্দে সহিছে লাঞ্ছনা
 তথাপি নহল লাজ তুর্ম্মতি দেৱৰ ।
 দেৱদল দলি মই ইবাৰ যুদ্ধত
 বজ্রপাণি বাসবক কৰি পদচ্যুত
 নৈত্যৰ বজ্রাক দিন দেৱ সিংহাসন ।

শুক্ৰ— ভৱিষ্যত ভাবি মহাৰাজ
 নিনিয়াৰ সময় মিছাতে ।
 উপযুক্ত অস্ত্রে শস্ত্রে
 কৰা শীঘ্ৰে বাহিনী প্রস্তুত ।

[শুক্ৰৰ প্রস্থান]

প্রহ্লাদ— সেনাপতি ! সৈন্ত সামন্তৰ স'তে
 পশাগৈ সোনকালে বণ বন্ধ জুমি ।
 জুবি তুবল্লম বথ সাৰথি সহিত
 যাম শীঘ্ৰে, পশিম বণত ।

সেনাপতি— যিবা আজ্ঞা কিঙ্কবৰ প্ৰতি ।
 প্ৰহ্লাদ— বাখিবা মনত সেনাপতি,
 আশ্ৰিতৰ বাবে মাথো
 দেবে দৈভ্যে ঘটছে সমৰ ;
 নাই হোৱা ত্ৰিদিবৰ সিংহাসন হেতু ।
 সেনাপতি— সকলো আদেশ দাসে পালিব যত্নেৰে ।
 [ছয়োৰো প্ৰস্থান]

তৃতীয় দৃশ্য

নগৰৰ ৰাজ আসি

[কালকেতু আৰু ধূমকেতু]

কালকেতু— এই লুতীয়া বায়ুগুটিৰ বুদ্ধিটি চোৱাঁ। যেই
 দেখিলে—কতো কোনো এটিও হানি বিধিনি
 হোৱা নাই, আৰু তাৰ লগতে দহা ভিলদানি
 অদিত পিঠাগুড়িৰ জলপান এটি খাবলৈ ক’তো
 হাত ভিয়াব পৰা নাই, তেতিয়া বায়ুগুটি
 বুদ্ধিৰে ফলি পাতি এই যুদ্ধ খনকে লগাই দিব

খুজিছে। আমার বজাপাতৰো ঘেনিবা বামুণে
দহ বুলিলেই দহ, পঁচি বুলিলেই পঁচি ! এ
মই বামুণৰ কথাত কিয় পৰজাৰ অহিত চিন্তো,
সেহটো নাই ; যা বামুণৰ কথা মতে যুজত
কটা-কটি কৰি মৰগৈ। এনে বজাৰ তলত
নো বাক কেনেকৈ থাক থাক।

ধুমকেতু - নেথাকি কলৈ যাব খুজিছ অ' ! জুইৰ তাপত
উধান কলৈ পলাবি ? মনে মনে থাক, এই
দৰে কলে কোনোবাই লগাই দিব পাৰিলে
আমাব কামটিহে যাব একা ; বুইচ ?

কালকেতু যায় যাব, থাকে থাকিব। সেই বুলি জানো
বাটৰ কথা আশাৰ নকৈ পাবো ? মই জানো
উচিত কথা কবলৈ তোৰ দৰে বজালৈ ভয়
কৰোঁ। সোধ, সিদিনা বজাৰ আগতে বামুণ-
টোক বিতলায়া বুলি কৈ একেবাৰে থোত
মোত চেলেকালো।

ধুমকেতু— নহয়, তই এইটো বৰ অইনাই কথা কৈছ।
আমাব বাপুৰ নিচিনা আনৰ হিত চিন্তা লোক
নায়েই বুলিবি ; বুইচ।

কালকেতু— ওঁ মই বৰ অইনাই কথা কৈছোঁ, তই হলে
শোপা শোপে নিয়াটেকেহে কৈছ। বিতলায়া
বামুণ যদি ইমান ধৰ্মী, আকোঁ এই যুজখন
কিহব অ'।

ধূমকেতু— যুদ্ধ নহৈ হব কি? টানত পৰি কোনোবাই
 আশ্রয় মাগিলে আশ্রয় দিব লাগে। দেৱতাৰ
 খেদাত চন্দ্ৰ আহি আমাৰ বাপুৰ চৰণত শৰণ
 পলাত অভয় দি ৰাখিছে। তেনেস্থগত এতিয়া
 আমাৰ বাপুৱে কোনটো সত্তবে চন্দ্ৰক আকৌ
 হেৰাই দিব? সেয়েহে কৈছো—বোলো এই
 যুদ্ধখন লগাত আমাৰ বাপুক একো দায়
 দিব নোৱাৰোঁ।

কালকেতু— হেৰ তই যে বামুণটোৰ গাত টোপকে পৰিব
 নিদিয়, তই জানো কব পাৰ—দেৱতাবিলাকে
 চন্দ্ৰক কিয় মাৰিব খুজিছে?

ধূমকেতু— পাৰো তো কব।

কালকেতু— বাক কচোন কি কব পাৰ?

ধূমকেতু— কওঁ শুন। চন্দ্ৰই হেনো দেৱতাসকলৰ গুৰু
 বৃহস্পতিৰ ঘৈণীয়েকক চুব কৰি নি ৰাখিছিল।
 সেইটোৱেই হল দায়।

কালকেতু— বোলো বোপাই নে কোন, আঠুতে আছে
 সোণ। এতিয়া গোৱলৈ গলি? যেতিয়া
 দেখিলে দেৱতাসকলে চন্দ্ৰক মাৰিলে বাপুৰ
 পৰাচিত্তৰ পক্ষণ কেইটাৰ পৰালি গৰিব, তেতিয়া
 জানিবা চন্দ্ৰৰ গুৰু-পত্নী হবণ শ্ৰীকৃষ্ণৰ বাস-
 লীলাহে হ'ল। যদি চন্দ্ৰই মহা পাপকে কৰিছে,
 তেনেহলেনো ইমান ধৰ্ম্মবীৰ গুৰু বাপুৱে চন্দ্ৰক

তেওঁৰ ঘৰত থাকিবলৈ দিব পায়নে ? যদি
চল্ল গুৰু-পত্নী হৰণ কৰাত শুচি হল, তেন্তে
দেওঁনো সিদিনা কেনেকৈ শুকুনাক বান
উঠিছে বুলি পৰাচিত কৰিহে খেলে চোঙে
খাবলৈ দিছিল । মই কবৰ হলে ভাট, ধনলোভী
বামুণৰ কথাত একো বিশ্বাস নাই ।

ধূমকেতু— তই কি কৰ অ' ! বামুণৰ মুখেই হৈছে বেদ ।
বামুণৰ আগত আমি কোন ?

কালকেতু— সেইদেখিতো । নহলে বামুণৰ কথামতে
ৰজাই যুঁজ পাতিছে বুলি আমি মনে মনে
ঘৰতে বহি থাকিলো হয় । গিচে বামুণক
বলে নোৱাৰো দেখিহে ।

ধূমকেতু— বাক সেইবিলাক কথা এৰি দে । এতিয়া
আমাৰ কামৰ কৈফিয়ৎ দিব লাগিব নহয় ।

কালকেতু— আমাৰ কিহৰ ভয় । এটা কাম এশ চিপাহী
গোট খুৰালোৱেই । এটাহে বাকী ?

ধূমকেতু— সেইটোৰ উপায় ?

কালকেতু— বলচোন সৌকালে বিচাৰি যাওঁ ! কাক ক'ও
পাওঁ ।

[ছয়োৰো প্ৰস্থান]

চতুৰ্থ দৃশ্য

অৰণ্যৰ এদাঁতি ।

[চকুত কাপোৰ বান্ধি গ্ৰহৰাজ শনিৰ প্ৰৱেশ]

শনি— কোনে বুজি জগতত নাৰীৰ হৃদয় ।
নাৰীৰ কাৰণে
গ্ৰহৰাজ শনি আনি
চকু থাকি অন্ধৰ নিচিনা ।
যি শনিৰ নাম শুনি
হৈছিল আনন্দত বিমুগ্ধ জগত
সেই শনি আজি হায়
ভাৰ্যাকপা নাৰীৰ গাণ্ড পৰি
মহা শত্ৰু হল জগতৰ ।

[কালকেতু আৰু ধূমকেতুৰ প্ৰৱেশ]

কালকেতু— কোন অ' এইপাত । চকুত কাপোৰ বান্ধি
এইদৰে এইটো কোন আহিছে ?

ধূমকেতু - তই কিবা পাহৰা ধানৰ ভাত খালিনে কি
অ' । যুজলৈ যাব লাগে বুলি কালি ভেকোমলৰ
২০ বছৰীয়া লৰাটিয়ে দহ বছৰ হৈছে বুলি
চুৰিয়া নিশিকি লাঙঠ হৈ ফুৰা দেখা নাছিলি

হবলা ? এইদৰে কতট পলাই ফুৰিব লাগিছে !
এই লাঠুৱাই যুতলৈ ধৰি নিয়ে বুলি চকুত
কিবা হোৱা ভেং ধৰি চকুত কাপোৰ বান্ধি
ফুৰিছে । পলম কৰাৰ সকাহ নাই । বান্ধ
লাঠুৱাক ।

কালকেতু— (সেপ ঢুকি) নহয় মই বুজিছো । তেনেকৈ
কৈ তাৰ মনটোহে চাইছো । ঠুহ বান্ধ
লাঠুৱাক ।

শনি - কোন আছ হ'ব সাৱধান,
নকৰিব স্পৰ্শ দেহ মোৰ ।

কালকেতু— ঔ মোৰ বোপাই । ইয়াৰ বৰ ভয়ক ঔ !
হেৰ তই কোন ?

শনি— গ্ৰহৰাজ শনি মই ।

ধূমকেতু— কি তই শনি ? ঔ মোৰ বোপাই ! লাহতিৰ
মাক খিতাতে বাঁৰী হল ঔ ।

[আচাৰ খাই পৰে]

কালকেতু— হেৰ কিয় তই এইদৰে আচাৰ খাই পৰিলি ।
লাঠুৱাই শনি বোলোতেই শনি হল নে ? তয়
নেখাবি, স্মৃতি পুছি চাওঁ বহ ! হেৰা, তুমি
আমি বুজা . মাতৰে সঁচাকৈয়ে কোৱাচোন, তুমি
শনি যদি চকুত কিয় কাপোৰ বান্ধিছা ?

শনি— মই জগতৰ উপকাৰৰ কাৰণে চকুত কাপোৰ
বান্ধিছো । চকু মেলিলেই জগত তম্ব হ'ব ।

কালকেতু— বোলো ভকত কেতিয়াৰ পৰা হুলাহে ? তুমি
বোলে হেনো যাকে পোৱা তাকে চোকে
চোকে পানী খুউৱা।

শনি— মোৰ এই অপবাদ মোৰ অন্তৰ্ভাৱ দোষত
হৈছে। ষেতিয়া মই প্ৰথমতে ৰণ হৈছিলো,
তেতিয়া মই ধাৰ্মিক বুলি জনতে প্ৰশংসা
কৰিছিল। কিন্তু মোৰ দুৰ্ভাগ্য গুণে এনে
দশা হল।

কালকেতু— কি তোমাৰ দুৰ্ভাগ্য ভাঙি কোৰীচোন।

শনি— বাক কওঁ শুনা। জীৱৰ চিন্তা কৰিবৰ কাৰণে
মই যুৱতী ভাৰ্য্যাক ঘৰতে এৰি থৈ মোৰ
অৰণ্যত তপস্বী কৰিছিলোঁগৈ। ভাৰ্য্যাৰ ঋতুমানৰ
সময়ত তেওঁ পুত্ৰদান মাগিবৰ কাৰণে মোৰ
ওচৰত নানা প্ৰকাৰ কাকুতি মিনতি কৰিছিল।
মই ধানহু ; একো হুণুনিৰ্ণো, চকু মেলি
নেচালোঁ। তাতে সতী ভাৰ্য্যাই ক্ৰোধ কৰি
মোক শাপ দিলে যে তুমি যাকে চকুৰে চাবা,
সেয়ে ভয় হব। ভাৰ্য্যাৰ অভিলাপ বুজিব
পাৰি মনত বৰ বেজাৰ পাই জনতৰ মজলৰ
কাৰণে সেই দিনাৰ পৰাই চকুত কাপোৰ
বান্ধিছোঁ। শনিৰ নাম শুনি ভয় কৰা এয়ে
কাৰণ। মই কিন্তু প্ৰকৃততে কাৰো অহিত
নিচিন্তো।

কালকেতু— যদি তোমাক বান্ধো, ভাল মাতৃহতীর নিচিনাকৈ
থাকিবা নে চকু মেলি চাবা ?

শনি— চকু মেলি চালেই সকলো শেষ । সেই
কাৰণেহে দেব বোলা দৈত্য বোলা সকলোবে
শনিলৈ অলপ আশঙ্কা করে ।

ধুমকেতু— হেব এৰি দে, এওঁ শনি, শনি, শনি । এওঁৰ
কথাবিলাক দেখো বৰ চোকা চোকা ।

কালকেতু— হেব অলপ ধুৱা ! ইমান ভয় কৰিছ কিয় ?
শনি হলেও আমাক এওঁ একো নকৰে বুলি
কৈছে । আকৌ ভয় কিহৰ ?

ধুমকেতু— নাউ, নাই, শাপত বিশ্বাস নাই । তোৰ কথা-
মতে মই দেহাটি এৰিব নোৱাৰোঁ ।

[বেগেৰে ধুমকেতুৰ প্ৰস্থান]

কালকেতু— বাক ওই বা । তোক দৰমহা ভালকৈ
খুৱাম । গ্ৰহবাজ ! আমাৰ সেৱাহে ।

[কালকেতুৰ প্ৰস্থান]

শনি— উঃ ! মহা পৰিতাপ ;
কেউফালে মাথো মোৰ,
কৰে সবে কলঙ্ক ঘোষণা ।

[প্ৰস্থান]

পঞ্চম দৃশ্য

সূর্যালোক

[ইন্দ্র আৰু সূৰ্য্য]

ইন্দ্র—

সখা দিবাকৰ !

ভেজঃপুঞ্জ জ্যোতিৰ্গগ্ৰ আনন তোমাৰ
কিয় আজি অকস্মাৎ দেখিছো নিশ্চয় ।

দৈত্য দলনৰ হেতু

শম্ম দণ্টা দেৱবান্ধ

বাজিছে আকাশ লভি য়হা উচ্চ বয়ে,

তাত কিয় নিকংসাহ দেখিছো তোমাক ?

সূৰ্য্য—

প্রকৃততে দেৱবান্ধ !

সংগ্রামত নিকংসাহ নহয় ভাব্য ।

ভাই মোৰ সূৰ্য্যকৰ,

সিকাবণে, চক্ৰৰ স্ৰিগম আৰি

ভাতৃস্নেহে, ব্যথিত অন্তৰ বাথো মোৰ ।

ইন্দ্র—

দৈব্য ধৰ্মা সখা !

ভাতৃস্নেহে আজি

কৰ্তব্যত নহবা বিমুখ ।

দেব ধর্ম গুরু জোহী যি জন পাতকী

সিজন তোমাবো জোহী ।

গুরু ধর্ম দেবর সন্মান অর্থে

পশা সখা ভাঙু সম্বত ।

সূর্য্য—

ক্ষমা ধন পবন পরিয়া পূবন্দর ।

সাংসারিক গোবর লাভত

কিয় হল ক্ষমা ধনে দবিত্র অমর

এই ভাবে, দহিছে অন্তর মোর ।

ইন্দ্র—

ক্ষমা ধনে নহর দবিত্র দেব-দল ।

দেব জোহী ভাঙুয়ে তোমাব

ক্ষমা ভিক্ষা মুখুজি দেবক

লগেগৈ দেব-শত্রু দৈত্যর আশ্রয় ।

তেনেহলে গোরাঁ ভাবি সখা,

কিনবে ক্ষমাব পাত্র হয় শশধর ?

সূর্য্য—

ক্ষমা কবা মতিমান অপবাদ মোর ।

ভাঙব স্নেহত পবি

ধর্ম মই বিসর্জন নোরাবোঁ কবিব ।

যোরা দেববাল !

তীব্রগতি বখ জুরি

নিমিষতে পশিম রণত ।

ইন্দ্র—

লভিলো পবন প্রীতি সখা !

যাওঁ মই,

আহিবা তুন্তে তুমি ।

স্বৰ্ঘ্য—

ধৰ্ম্ম সত্য গ্ৰাহ্যৰ কাৰণে
যায় আঞ্জি ভাতৃৰ বিপক্ষে ।
কিন্তু তথাপিতো
ভাতৃ উদ্ধাৰৰ বাবে
মনত অলপ আশা বগ ।

[স্বৰ্ঘ্যৰ প্ৰস্থান]

[ঐক্যতান বাদন]

— — —

পঞ্চম অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

সমৰ প্ৰাঙ্গন

[সৈন্যে দৈত্যৰাজ প্ৰহ্লাদৰ প্ৰবেশ]

প্ৰহ্লাদ—

সৈন্তগণ !

সকলোৱে সাৱধানে

শুনিবা আদেশ মোৰ ।

যদিও সমৰ ক্ষেত্ৰে

উপস্থিত দৈত্যপতি বৈষ্ণৱ প্ৰহ্লাদ,

তথাপিতো নিশ্চয় জানিবা

আশ্ৰিতৰ কাৰণেহে মাথো,

সমৰৰ এই আয়োজন ।

নহয় দেৱতাবৃন্দ বৈবী প্ৰহ্লাদৰ

চিৰদিন হিঠৈবী আমাৰ ।

অসং অস্ত্ৰৰ পুত্ৰ

চক্ৰৰ কাৰণে মাথো,

আচৰিছে দেৱবৃন্দে দৈত্যেৰে বিৰোধ ।

সিকাবণে কঁঠ সৈন্তগণ
 আত্ম বক্ষা বিনে
 অনর্থক দেবহিংসা নকবিবা কেবে ।
 সেনাপতি— মহামতি দৈত্যবান্ধ !
 নথবিব অপবোধ ইহেন দাসব ।
 অদিত্তি নন্দন দেবগণ
 চোরাঁ সৌ স্তসজ্জিত
 হাতে ধরি দেব প্রহরণ ।
 শত্রু ভাব নকবিলে বিপক্ষ পক্ষক
 বিষ হব পদে পদে সমব ভূমিত ।
 প্রহ্লাদ— নকবিণ ভয় সেনাপতি !
 দেববৃন্দ ভকতব অক্ষয় কবচ ।
 দেবব স্ত্রীতিব অর্থে
 দেব অস্ত্র কবি প্রহরণ
 ন্যায় মতে সকলোবে কবিম সমব ।
 যোবাঁ তুমি সেনাপতি দক্ষিণ ফালেদি
 অববোধ কবাগৈ অমব বাহিনী ।
 সেনাপতি— শিরোধাৰ্য্য আদেশ প্রভুব ।
 সৈন্তগণ, পিচে পিচে আহা সবে মোব ।
 [সসৈন্ত সেনাপতিব প্রস্থান]
 প্রহ্লাদ— স্তব্ধব নহব সমব ইটো ।
 দৈত্যবান্ধ প্রহ্লাদব বান্ধ শাসনব
 মাঝে ইটো পৰীক্ষা বিধিব ।

দুখহাবী কৃষ্ণদেব !

জ্ঞানব সন্মান যেন রাখা যুগে যুগে ।

[বেগেৰে শুক্লৰ আবেশ]

শুক্ল—

দৈত্যবাজ !

ইন্দ্র সূৰ্য্য হতাশন

বকণ পবন আমি যত দেব কুল

কালান্তক মুকুতিবে

প্ৰৱেশিছে আহি সবে সমৰ ভূমিত ।

জানো মই তোমাৰ হৃদয়

ককণ বসেৰে ভৰপূৰ ।

কিন্তু সেই হিমা যদি

সমৰত নহয় কঠোৰ—

যুদ্ধত বিজয় লাভ নহব কদাপি ।

যদিহে নোৱাৰে মহাবাজ !

ভয়াতুৰ চক্ৰক বাধিব

কুয়শ থাকিব সৰা দৈত্যৰ বংশত

লোপ পাব তব ধ্বজ নাম ।

নীতি শাস্ত্ৰে জুপণ্ডিত তুমি মহাজন

ৰাজ নীতি বুজাবৰ নেদেখো কাৰণ ।

যাওঁ মই শিৱ-দাব ৰক্ষা কৰোঁগৈ,

তুমি ইয়াতেই থাকি

সাৱধানে দেব সহ কৰিবা সমৰ ।

প্রহ্লাদ—

গুরুদেব !

স্বভাবতে ঘটে পূর্ব কর্ম নিবন্ধন
বিনা ভোগে কর্মনাশ নহয় কদাপি ।

তুমি কর্তা গুরু মোর

আদেশ পালক মাথো দাস,

নহব লজ্বন প্রভু আদেশ তোমার ।

শুক্ৰ—

স্থিৰপ্রজ্ঞ তুমি মহাজন !

সিদ্ধ হব সঙ্কল্প তোমার ।

[শুক্ৰব প্রস্থান]

[বণবেশে ইন্দ্রব প্রবেশ]

ইন্দ্র—

দৈত্য কুলপতি ।

পুণ্যরান শুচি তুমি বৈষ্ণব সুধীর

ত্রাণা বিষ্ণু দেবগণ সজ্জতি তোমার,

দেব সহ বাদ এই কার্য্য বিগর্হিত ।

দেব দৈত্য সম্প্রীতির বাবে—

তাৰা চন্দ্র অর্পি বাসবক

ধর্ম বন্ধা কবা মহাবাজ !

দেবাসুর যুদ্ধ মাথো বিনাশ কারণ ।

প্রহ্লাদ—

সুবপতি !

দেবকুল চিহ্নিন নমস্ত আমাব,

নাই মোর দেবতাবে অঙ্গণো বিবোধ ।

শিষ্যব জীৱন গুৰু
 গুৰুৰ আদেশ আজ পাগিছে শিষ্যই ।
 প্রদানিছে গুৰুদেৱে অভয় চক্ৰক,
 তেনেহলে কোৱাঁ পুৰন্দৰ !
 কিবাদৰে ভাবা চক্ৰ অৰ্পিত তোমাৰ ?
 দৈত্যৰ প্ৰধান গুৰু গুৰু মহামতি,
 তেওঁৰ আদেশ মতে আজি
 সমৰেৰে তোষিত দৈৱক ।

ইন্দু—

নিতান্তই যুজা যদি
 হোৱাঁ সাজু যুদ্ধৰ কাৰণে ।

প্ৰহ্লাদ—

আছোঁ সাজু পুৰন্দৰ
 কৰা আগে শৰৰ সন্ধান ।

[আগেয়ে ইন্দুই ধনুত কাঁড় লগায়, দুইবো ঘোৰ যুদ্ধ,
 যুদ্ধ কৰি কৰি দুইবো প্ৰস্থান]

— — — — —

দ্বিতীয় দৃশ্য

[চকুত কাপোৰ বান্ধি সশস্ত্ৰে শনিৰ প্ৰবেশ]

শনি—   জলিল সমৰ অগ্নি দৈত্য দেৱতাৰ
                  উঠিছে আকাশলজ্জিব সৈন্য কল-কলি ।
                  বিকট গৰ্জ্জন শুনি দৈত্য কটকৰ
                  কঁপিছে অস্ত্ৰৰ মোৰ ।
                  যাওঁ কেনি নেপাওঁ উদ্ধিশ একো ।
[বেগেৰে সসৈন্তে দৈত্য সেনাপতিৰ প্ৰবেশ]

সেনাপতি—   পলাই সাৰিবি কত ?
                  দেৱকুল ধ্বংস হব আজি দৈত্য ৰণে ।
                  ই কি ছদ্ম বেশ ।
                  চকুত কাপোৰ বান্ধি
                  কোন ইটো ধূৰ্ত্ত দেৱাধম !
                  কৰ দুষ্ট ছদ্মবেশ ভ্যাগ
                  সমুখত কাল ভোৰ, দৈত্য সেনাপতি ।

শনি—   ছদ্মবেশ নহয় সোনানী !
                  যাৰ কটাঙ্কত
                  অষ্ট ধ্বংস হব পাৰে এক মুহূৰ্ত্তত
                  ময়ে সেই কালাস্তক শনি গ্ৰহপতি ।

খল ছুটে দৈত্যৰ লগত
 ধ্বংস হব পাৰে বুলি অমৰ সমাজ
 সিকাৰণে চকু মেলি
 চোৰা নাই এতিয়াও মই ।
 সেনাপতি -- নিৰ্ম্মম অধম !
 তয়ে মাথো জগতৰ মহা অমঙ্গল ।
 তোৰ কাৰণেই
 ৰাজ্য ভেঁট ৰজা হয়
 শাস্ত্ৰশীনা হয় বহুক্ষৰী
 যতে ততে তয়ে মাথো ঘটাব বিপ্লৱ ।
 তোক বধ কৰি
 নতু বন্দী কৰি চিৰ দিন
 সাধিম মঙ্গল জগতৰ ।
 শনি— নকৰিবি অহঙ্কাৰ দৈত্য কুলাঙ্গাৰ
 জানিছনে কাৰ সতে কৰিছ বিবাদ ?
 কৰ ছুটে শনি সহ ৰণ
 প্ৰকাশি বিক্ৰম তোৰ ।

[ছুইবো ঘোৰ যুদ্ধ, শনি পৰাস্ত হয়]

সেনাপতি— দূত !
 দূত— সৰ্ক দেউতা ঈশ্বৰ !
 সেনাপতি— লোৰ শিকলিৰে বান্ধি এই জ্বাৰাত্মক
 কাৰাগাৰে বাধা বন্দী কৰি ।

মনমোহা যুৱতীৰ
 কপৰ মাধুৰী দেখি,
 জীৱনৰ মহা-নীতি
 নেপালোঁ আৰু দলিয়াই।
 জন্মদাতৃ জননী সদৃশ
 তাৰাক যুৱত লৈ
 পুনৰ গুৰুক তুমি কৰি সমৰ্পণ
 ক্ষমা ভিক্ষা খোজোঁ গুৰুৰ পাৱত।
 ক্ষমে যদি গুৰুৱে তোমাক,
 পাবা বক্ষা সকলোতে,
 নহলে নৰক বাস নিশ্চিত তোমাৰ।

চন্দ্ৰ—

দেৱ! আচৰিছোঁ কিয় মই গুৰু-অপবাধ?
 গুৰু প্ৰতি ভালপোৱা নে কি মহা-পাপ?

গুৰু—

গুৰু প্ৰতি ভাল পোৱা
 হৃদয়ৰ মহৎ শক্তি সুধাকৰ।

চন্দ্ৰ—

তাকেহে কৰিছোঁ মই।
 তাৰা মোৰ হৃদয়ৰ দেৱী,
 হৃদয়ত বাখি পূজা কৰিছোঁ সদায়—
 প্ৰেমৰ পূজাৰো মই
 সৌন্দৰ্য্যৰ ভবপূৰ তাৰাৰ প্ৰেমৰ।

গুৰু—

হব নে কি অপবাধ প্ৰেমৰ ভক্তৰ?
 উপ-পত্নী ৰূপে তুমি কৰিছা গ্ৰহণ
 সেই মহা দোষে দোষী তুমি।

চন্দ্র—

পত্নী কপে কবিচৌ গ্রহণ !
 পত্নী কার কোন দেব এই সংসারত ?
 বিশ্বপতি নাম যার এই জগতত
 তেঁরই মাথোন পতি সকলো জীবর,
 জগ-জীব পত্নী দিকুনর ।
 তেনে কিবা দবে দেব,
 তাবাই কবিব মোর পতিত স্বীকার ?
 কিবা দবে তাবা দেবী
 পত্নী হব মোর ?
 সৌন্দর্য্যর বাণী তাবা,
 সৌন্দর্য্যর উপাসক মই,
 এয়ে মাথো সঙ্কল্প আমার ।

শুক্র—

চন্দ্র ! দিলা তুমি যথার্থ উত্তর ।
 কিন্তু জানিছানে শশধর,
 কোনো এটি নিয়মত
 গোটেই ব্রহ্মাণ্ডখন লাগিছে ঘূরিব ।
 সেইদবে আমাদের জীবন
 বৈদিক সামাজিক নিয়ম তন্ত্রত
 হৈ আছে চালিত সদায় ।
 সেই হেতু কণ্ঠ স্খালকর,
 সমাজ-বর্জিত এনে কবি আচরণ
 শাস্তির গীতল ছায়া
 নিশার সপোন হব তোমার মনত

চন্দ্র -

দেব !

দেশাচার বেদাচার আদি

ধর্ম-নীতি আছে যতবোৰ

সকলো কল্পনা মাথো,

লেশ মাত্র সত্য নাহি তাত ।

ছথনি কোমল হিয়া মিলনৰ হেতু

হয় যদি উভয়ৰে প্রেমৰ বিকাশ

সেই প্রেম চিহ্ন কৰি কৰিলে লুপ্তিত

অগতত মহা ধর্ম হব সমাধান ?

এয়ে নে কি ধর্মৰ নিয়ম ?

শুক্ৰ—

মোহাক ধুবক !

নোদোষিবা বেদাচার

নোদোষিবা দেশাচার,

নেভাবিবা ত্রায় নীতি অসার্থক বুলি

ব্যভিচারে সৃষ্টি লোপ হ'ব

দেব মানবৰ ক'তো সমাজ নবব,

শাস্তি লুপ্ত হব মাথো গোটেই সংসার ।

চন্দ্র !

হিত উপদেশ মোৰ নকবা লভন,

শুক্ৰ-পত্নী পৰিত্যাগ কৰি

সকাতৰে কমা খুজি শুক্ৰৰ পাতত

প্রায়শ্চিত্ত হোৱা পাতকৰ ।

[শুক্ৰৰ প্রস্থান]

তাবা—

তেজ্ঞে প্রাণধন !
মকময় বসহীন গুৰু হাতত .
উদ্যোক্ত যৌবন মোৰ সমৰ্পি ছনাই
পাপ-পঙ্ক পেলাবা পথালি ?

চন্দ্র—

পাপ ! পাপ ! পাপ !
পাপলৈ নকৰো সংশয় ।
নাই ভয়, নকৰা আশঙ্কা দেবি !
অসিদ্ধাতে চিহ্ন কৰি বৃহস্পতি শিব,
তোমাৰ পদত অৰ্পি
প্ৰেমৰ পূজাবী হৈ
চিৰ দিনে পূজিম তোমাক ।

[অধৰ্ম্মৰ প্ৰবেশ]

অধৰ্ম্ম—

ঠিক কথা মিত্ৰবৰ !
বৃদ্ধৰ বাক্যত,
বিচলিত নহবা হঠাতে ।
অবসিক বৃহস্পতি অযোগ্য তাৰাব
বৈবী মাথো তোমাৰ প্ৰেমৰ ।
বৈবী নিৰ্ধ্যাতন কৰি
কিয়নো নকৰা সখি
নিৰ্দ্ধণ্টক প্ৰেম-সিংহাসন ?

চন্দ্র—

কোন তুমি ?
সখি বুলি সন্মোদন কৰি
দিছা আহি হিত উপদেশ ?

দুড— যিবা আজ্ঞা বীৰবৰ !
 সেনাপতি— সাৰধান হবা সকলোৰে
 চকুৰ কাপোৰ যেন
 উদঙাই নিদিয়ৈ কোনেও ।
 নহলে শনিৰ দৃষ্টি পৰিলে ৰাজ্যত
 হব নানা মহা অমঙ্গল ।

[সেনাপতিৰ গ্ৰহান]

১ম সেনা— বেচ বেচ, যিহকে বিচাৰিছিলো, তাকে
 পাইছো। এই লাঠুৱাই পাই মোৰ ঘৰখন
 একেবাৰে লাং-লাং ঠাং ঠাং কৰিলে ; তেও
 পাৰাণ্ডৰ হতাহ পলোৱাই নাই। ইবাই
 গণকৰ হতুৱাই পাঁজি চোৱাওঁ—বোলে
 আপোনাৰ শনি গ্ৰহ বেয়া হৈছে ; সিবাই
 বাইলুঙৰ হতুৱা মঙল চোৱাওঁ—বোলে
 আপোনাৰ শনিৰ দশা পৰিছে ;—এই খন
 হে। গণক বাইলুঙক দিওঁতে দিওঁতে
 ঘৰত ফুটা কড়ি এটিও নোহোৱা
 হল ; তথাপি আক শনিয়ৈ মোৰ লগ এৰা
 নিদিলে। সেইদেখি বাপেকে শনিৰলৈ এনে
 এপাত্ৰহে খং উঠি আছে—বোলো
 শনিক লগ পোৱা হলে শনিৰ কচি কচি
 মঙহ খালোৱেহেন। পিচে মোৰ ভাইগৰ

গুণে, সেই শনি আহি মোৰ হাততে পৰিছে।

এতিয়া আক অমুকাক পাই কোনে ?

২য় সেনা— হেৰা ভনীয়া ককাই ! এইখন কি বকিছা
হে মই হলে এটা কথা কব খুজিছো।

১ম সেনা— (ভাবি মাৰি) কি ভনীয়া ককাই ভনীয়া ককাই
এটা কথা হলেও বা দুটা কথা হলেও
সেইদৰে কবৰ তই কোন ?

২য় সেনা— কি দৰে নো কব লাগে হেঁ ? আমি মুকথ
মাফুহ ; শিকাই দিলেহে আক'।

১ম সেনা— ইঃ এনে কেচুৰা লৰাটো; ইয়াক আকো শিকাই
দিব লাগে। বতাই এহেজাৰ চিপাহীৰ
ওপৰত নায়েকদাৰ পাতি মোক পালি সেনাপতি
বাব দিয়া ই কবই নোৱাৰে। সেনাপতি
বুলি নোখোজো মাতিব, হাজৰিকা বুলি
মাতিলেও তো হয়। সেইটো নাই—হেৰা
ভনীয়া ককাই। কেলেই মাতিম ! মই তোৰ দৰে
নোম নেপুৰ নোহোৱা কুকুৰ নে ?

২য় সেনা— হেৰা, ইমান গপ্ গপ্ কৈ নকবা হেঁ।
কুকুৰ যদি নেজ দৌল হৈছে, নিজে পাৰি
বহিবি ; আনক তো মিলিয় ?

১ম সেনা— হেৰ কটা কুকুৰ ! তই দেখোন জঘাইতে
ধৰিলি ! মই কুকুৰ, তই কি ?

(গলখনত টিগা মাৰি ধৰি) এতিয়া কি কৰিম ?

২য় সেনা— ভালে ভালে এৰি দিয় যদি দে। নহলে
খং উঠিব লাগিলে, কথা বেয়া হবএকা, বুইছ।

১ম সেনা— কি বেয়া কৰিবি অ' কুকুৰ। (ঠলামুৰি মাৰে,

২য় সেনা— অ' কটা কুকুৰ! তই হাজৰিকা বাব পালি
বুলি সহি থকা যেন পাইছ নে?

[২য় সেনাই ১ম সেনাক বগৰাই লৈ পাৰে মানে
গুৰিয়াই লথিয়াই মাৰে। শনিৰ প্ৰস্থান]

১ম সেনা— হেৰ হল বোপাই! হল, হল। এৰ, এৰ,
মোক শনিয়ে পাইছে, মোক শনিয়ে পাইছে।

২য় সেনা— এতিয়া হলে শনিয়ে পাইছে? মনে মনে
থকা যেন পাব! এতিয়া কেনে পালি?
আগলৈ আক মোক জোকাই লবি নে?

১ম সেনা— হেৰা ভাই, কাবো কৰিছো মনে মনে ননে
থকা; মোৰে জানিবা দোষ চাই দণ্ড হল।
যি কৰিলা কৰিলা; মোৰে শপত, এই কথা
যেন কাৰো আগত হুলিওৱা। নহলে মোৰ
হাজৰিকা বাব পোৱাৰ মান শোপাই যাব।
মোক যদি শনিয়েই নেপাব, তেনেহলে
মই ইমান বুজৰ মাজুহটোৱে তোৰ লগত
কাতিয়া পাতো নে?

২য় সেনা— মই তোমাক কব খুজিছিলো বোলো চগাই
জুইত আপ দি পুৰি মৰাব নিচিনাকৈ সেনা-
পত্ৰিৰ কথা মতে শানিক বান্ধিবলৈ নেযাব।

পিচে মোৰ কথাষাৰ নৌ-ওলাওঁতেই মোৰ
টেটুতে ধৰিলা ।

১ম সেনা— মোক দায় নিদিবা । ইকালে শনি কাষতে ।
(শনিৰ ফালে চাই নেদেখি) হেৰা শনি
কলৈ গল ? সিপালিত কৈ আকৌ ইপালিহে
টান হল যেন পাইছোঁ ।

২য় সেনা— শনি পলাই গল কাৰণেহে তোমাৰ বন্ধা ।
নহলে তোমাৰ ফালে আধা লাগিলহেতেন ।

১ম সেনা— উস ! উস ! শনিৰ ইমান পৰতাপ !
ভালেতোহে সিদিনা কান্দুৰা গগকে তুমি
শনি গ্ৰহৰ কাৰণে অপমান পাবা বুলি
কৈছিল । শনিৰ নিমিত্তে এটা ভোজনী
নিদিলে ভাল নহব বুলি কোৱাতো গগকৰ
কাকি বুজিব নোৱাৰি বুলি ভোজনীটি
নিদিলো । তোৰে শপত ভাই, এই বেলি
বৰষপৰা ঘূৰি যাব পাৰিলে, ধাৰে ঋণে
ভোজনীটিৰ হে মিহা কৰিম । পিচে ভাই,
আমি শনিক ফাটকত নিদিয়াৰ নিমিত্তে
কি জানি আমাক সেনাপতি ডাঙৰীয়াই
দণ্ড কৰে !

২য় সেনা— বাক সেইটো যি হয় হব । যি ঠাইত শনি
আছিল, সেই ঠাইতে থকা উচিত নহয় ;
বলা বেগাবেগিকৈ ইয়াৰ পৰা ।

- ১ম সেনা— ওঁহ বল ভেনে ভাই! মোবে খপত ভই
মোক মন কথ্য কাৰো আগত নকবি।
- ২য় সেনা— নকণ্ড বলা। এমে কথ্য আছে নে?
[ছয়োৰো প্ৰস্থান]

তৃতীয় দৃশ্য।

বণ-ভূমি।

[যুদ্ধে সাজে অগ্নি আৰু বৰুণৰ প্ৰবেশ]

- বৰুণ— চোৱাঁ অগ্নিদেৱ।
ধূলাময় অন্ধকাৰ দিগ দিগন্তৰ
শত্ৰু মিত্ৰ কাকো কতো চিনিব নোৱাৰি।
কোৱা হতাশন! কাৰ সমবত সৌ
ছিন্ন ভিন্ন সেনাগণ ভয়ত পলায় ?
- অগ্নি— হে বৰুণৰাজ !
মহাভক্ত মৈত্ৰ্য কুলপতি
প্ৰহ্লাদৰ অস্ত্ৰ প্ৰহাবত
পুৰন্দৰ পৰাজয় হল সমবত।
দেৱৰাজ মহেশ্বৰ পৰাজয় দেখি
নিমিষে বাঢ়িলো আগ।

কিন্তু কিমে আটবিত্ত নৈত্য বাহিনীৰ
 তৈবৰ হুঙ্কাৰ শুনি
 অস্ত্র মোৰ পৰিল মাটিত
 শ্রাণ বাধি কোনোমতে আহিলো পলাই ।
 সৌ যে দেখিছা জলবাল !
 শ্রদ্ধজনে মহা কোপে
 শুক্ৰ সহ বুজিব লাগিছে
 কাৰ জয় লাভ হব নোৱাৰো বুজিব ।

বকণ—

বিষম সঙ্কট হতাশন !

এই সময়তে যদি

কবোঁগৈ জয়োজনে সাহায্য বায়ুক

হব পাৰে দৈত্যচাৰ্য্য শুক্ৰ পৰাজয় ।

অগ্নি—

নকৰা পলন তেনে ।

[বেগেৰে উইৰো শ্রস্থান]

[যুদ্ধ কৰি কৰি শুক্ৰ আৰু বায়ুৰ শ্রৱেশ]

শুক্ৰ—

ভুৱন্তে পলোৱা বায়ুৰাজ !

নাই আৰু তোমাৰ উপায় ।

বায়ু—

উঃ নোৱাৰোঁ ! সহিব আৰু অস্ত্ৰৰ শ্রহাৰ ।

[যুদ্ধ এৰি পলায়]

শুক্ৰ—

আজি সংগ্রামত

নাই পোৱা আজৰি সমূলি ।

বৃহস্পতি ! ক'ত আজি দেৱ-বীৰ্য্য ?

আজ তুমি হীন যুগি
ভাবিবানে দৈত্য সমাজক ?

[বেগেবে বকণর প্রবেশ]

বকণ—

বণ যোক দিয়া দৈত্যগুহ !
দেখা পাবা দেব-বীৰ্য্য আজি সমবত ।
মহালাপী চন্দ্র কাবেণে
দেব আজ্ঞা কবিছা লভন,
সেই বাবে তোমার বিপক্ষে
বকণে ধৰিছে এট মছা প্রহরণ ।

শুক—

ধিক বত দেব-বীৰ্য্য !
ধিক ধিক জ্ঞান শিক্ষা দেব সমাজব !
ধবা অস্ত্র ফলবাক,
দেখা পাম সমবত দেবর বিক্রম ।

[জুয়োবো বুক, বকণ পলায়]

শুক—

এই শক্তি লৈয়ে
শুক-সমবত আজি পশিলা বকণ ?
নির্লজ্জ দেহতা বৃন্দে অববত লভি,
বার বার সমবত
বাঁধিছে পলাই মাথো প্রাণ ।

[বেগেৰে অগ্নিৰ প্ৰবেশ]

অগ্নি— মিছাতেই কিয় নিন্দা কৰিছা দেৱক ?
 এতিয়াও পূৰ্ণ ভেজৈ আছে হতাশন,
 পৰাজয় কৰি আজি অগ্নি দেৱতাক
 দেখুৱা যুদ্ধত শুক্ৰ বিক্ৰম তোমাৰ।

শুক্ৰ— হে হতাশন !
 কিয় হোৱা আত্ম বিন্ধৱণ ?
 নাজানানে অগ্নিদেৱ !
 চিৰ দিন আছা তুমি মোৰ অধীনত ?

অগ্নি— দৈত্য-শুক্ৰ শুক্ৰাচাৰ্য্য !
 মজ্জাধীন দেৱকুল জানে সকলোৱে।
 তোমাৰ যজ্ঞৰ মন্ত্ৰে তুষ্ট অগ্নিদেৱ ;
 সেই বুলি সমৰ ক্ষেত্ৰত
 নোহে অগ্নি যজ্ঞৰ অধীন।
 চিৰদিন মন্ত্ৰ বলে তোষিছা অগ্নিক
 আজি সমৰত শুক্ৰ, তোষা সমবেৰে।

শুক্ৰ— ধৰ্ম্ম সত্য জ্ঞানৰ কাৰণে
 চক্ৰৰ সপক্ষে মাথো এই যুদ্ধ-পণ।
 ধৰা অস্ত্ৰ অগ্নিদেৱ,
 সমৰ যজ্ঞত আজি
 শুক্ৰাচাৰ্য্যে অজ্ঞাহুতি কৰিছে প্ৰদান।

[হুইৰো ঘোৰ যুদ্ধ ; যুদ্ধ কৰি কৰি প্ৰস্থান]

চতুৰ্থ দৃশ্য

প্ৰান্তৰ

[মলিন মুখে ইন্দু আৰু যম বজাৰ প্ৰৱেশ]

ইন্দু—

ঘটিল অকাজ মৃত্যুপতি!

চক্ৰৰ কাৰণে হায়

লাঞ্ছিত দেৱতাবৃন্দ আজি দৈত্য ৰণে।

দৈত্যৰাজ প্ৰহ্লাদৰ স্মৃতিস্ম শৰত

ছিন্ন ভিন্ন হল মোৰ অভেদ কবচ

দেৱশক্তি সমৰত হল পৰাস্তৰ।

নোৱাৰো বুজিব মৃত্যুৰাজ!

কি বলন্ত বলীয়ান বৈষ্ণৱ প্ৰহ্লাদ,

সমৰত সুৰগণ ভয়ত পলায়।

প্ৰহ্লাদক লক্ষ্য কৰি কবোতে প্ৰহাৰ

বজ্ৰ মোৰ থাকিল অচল।

নোৱাৰিলো আগবাঢ়ি যাব।

শুভ্ৰ হাততে আজি

এটি এটি কৰি সবে পৰাস্ত মানিলে—

বাকী মাত্ৰ আছে তুমি

আৰু আছে ধনপতি কুবেৰ ভাস্কৰ।

প্ৰাণী অস্তকাৰী তুমি

দৈত্যপ্ৰাণ অস্ত কৰা

দৈত্য-দেৱতাৰ এই মহা সমৰত।

যম—

হে দেববাজ !

দেবশক্তি শুভাচার্য্য মন্ত্র বলে বলী

শুভ্র মন্ত্র প্রভাবত

নষ্ট হগ মহা শক্তি আজি দেবতাৰ ।

আক চোৰী ভাবি দেববাজ !

কৃষ্ণদেব আছে বাৰ বজ্জক সদায়,

যাৰ কুল-পুৰোহিত

শুভাচার্য্য মহামতি মন্ত্রবিশাৰদ,

সেই ভক্ত প্রজ্ঞানব বীর হৃদয়ত

সাধ্য কিটো অপোনাৰ বজ্জ হানিব ?

যদিবাও মৃত্যুপতি যই দণ্ডধৰ

কিন্তু সেই কুলি বজ্জপাণি !

নহব সৰ্ব্ব যম দৈত্য বিনাশত ।

মৃত্যু সজীৱনী মহা মন্ত্ৰব বলত

আগেয়েই তিনি শুভ্র বাখিছে যমক

অসম্ভৱ দৈত্য বধ শুভ্রব আগত ।

ইন্দ্র—

ধিক ধিক অমৰ অমৰ লাভ,

লাভিত অমৰ আজি মৰব হাঠত ।

হে মৃত্যুবাজ !

শুভ্রব নিমিত্তে যদি আশকা প্রবল,

তেনেহলে ব্রাহ্মদৈক কথা আক্ৰমণ ।

নকবা পলায় দণ্ডধৰ !

উপহিত দেবজ্ঞান আসন্ন বিপদ ।

যম—

কমা কৰা সুবশেষ !
 শক্তি নাই এই কৃতান্তৰ
 অশ্রু/সাত কৰিব
 কৃষ্ণকাক প্ৰহ্লাদৰ পৱিত্ৰ বেহত ।
 পানী অস্তকাৰী আদি
 সেই হেতু নাম মোৰ মৃত্যুদণ্ডধৰ ।

ইন্দ্ৰ—

জানো মই প্ৰহ্লাদৰ
 নোহোৱা কদাপি তুমি মৃত্যু অধিকাৰী
 কৰিছো আদেশ মাথো—
 প্ৰহ্লাদৰ সমুখ যুদ্ধত,
 দৈত্যসেনা কৰা পৰাজয় ।

যম

শিৰোধাৰ্য্য তোমাৰ আদেশ জৰপতি !
 নিশ্চয় দৈত্যৰ আজি চিহ্ন মহামাৰ
 দেৱকাৰ্য্য কৰিম সাধন ।
 ঘাওঁ তেনে পুৰুষৰ
 পশোণৈগ শীঘ্ৰে বণ-কুমি ।

ইন্দ্ৰ

ঘোৱা তেনে মৃত্যু-অধিকাৰী !
 পাবাৰানে মৃত্যুৰাণ কৰিব নিক্ৰেপ ।

[ছুইবো প্ৰস্থান]

[কুবেৰৰ প্ৰৱেশ]

কুবেৰ—

বুঢ়া হৰ্ণোঁ, খেৰা হৰ্ণোঁ, এতিয়া আকৌ
 আমাৰ কিহৰ নহ, কিহৰ খেদানি ? কিহৰ যুগ

কিহব বাগব ? দেহজা মজুছ সকলোবে কয় -
 হেনো মই ফুবেবে ঘোৰ ধন কোনোবাট
 নিয়ে বুলি ধনৰ ল'মটোৰ ওপৰতে বহি থাকো।
 যদি সেয়ে হয়, তেনেহলেনো মোক কিয় ধনৰ
 ল'মটোৰ ওপৰৰপৰা বলেৰে টানি আনি এই
 ধুকখন পাতিবলৈ লগাই দিছে ? আকৌ পৰব
 চিৰী দেখিব নোৱাৰা অজ্ঞাণ-পাতকী মথাই
 কয়—বোলে মই নিজৰ ধন ভাঙি থাব লাগে
 বুলি নব-মজুছ বিলাকক নাগতি কৰি কলা-
 হাঁহ, কলা-পাৰ আৰু কলা-ছাগলীৰে গছৰ তলে
 বাঁহৰ তলে পূজা-পাতল খাই ফুৰো। সেইদৰে
 খাই ফুৰিম তো ! ধন ঘটাইহে ধনৰ মোল
 বুজো ! মই ইমান যত্ন কৰি বজা-পৰজা সকলোৰে
 পুতি থোৱা ধনবিলাক আনি জমা কৰিছো,
 তাকে যদি ভাঙি খাওঁ, তেনে থাকিব কি ?
 লাগিলে কাৰোবাক দুই চাৰি টকা ধাবলৈ দিওঁ ;
 কিন্তু সেই বুলি হুগুণ হুদে মূলে আদায়
 নকৰাটক নেৰো—তেহেঁতৈ অজ্ঞাণ-পাতকী-
 বিলাকে যিহকে নকক। অ' মই পাহৰি-
 ছোৱেই। আটকত জলপান থায বুলি শুভ
 আধা পোৱা তিনি পয়চা দি কিনি অনা
 তিনি মাহ হ'ল ; এতিয়াও সি ওপৰৰ চাঙতে
 আছে। যদি আজি সোনকালে ধবমুৱা নহওঁ,

তেজ্ঞে সিকালে বৈগীয়ে পাঠি খাই থলে মোৰ
 পয়চা তিনিটা ভেনেই অথলে যাব। বোলা
 মিত্ৰও বক, চাউলো সিকক। আজি ফুলে অহা
 চিপাহীবিলাকৰ ভিত্তবত দুই এজনৰ টেটুত
 টিগা মাৰি ধৰি পূজা এটা খাই যাব পাৰিলে
 আজি মোৰ গধূলিৰ চাউল কঠাও বব, আক
 বৃজত দুজনমানক বগৰাট থৈছো বুলি জহ
 লোৱাও হব। যাঁচোন—কাক কত ছলত
 পাওঁ।

(দুখোজমান গৈ) সোতা কোনাৰা দুজন
 মানক অহা দেখিলোঁ। কপালত দেখোন বঙা
 বঙা কোঁট! কিয় মোৰ গাৰ নোম শিৰিৰি
 উঠিছে! উঃ কপালৰ কোঁট দেখি মোৰ বুকু
 কঁপি উঠিছে। মোৰ আনটো অগপো ভয় নাই—
 কপালত কোঁট দেখিলেহে চুঁতি হেৰায়।

[পলাব খোজে]

[দুজন সেনাৰ প্ৰবেশ]

১ম সেনা— হেৰ তই কোন? কিয় ভয়তে কঁপি কঁপি পলাব
 খুজিছ?

দুৱৈৰ— নাই পলাব খোজা মোৰ সোণ। বুঢ়া মাল্লহ,
 এয়ে গা কঁপে।

১ম সেনা— বাক ভোব নাম কি ?

কুবেব— মোৰ নাম কু-বে-বে-বেব ।

১ম সেনা— কি কুবেব ভই ? থু থু থুঃ (গাঁত থুই পেলায়)
বহ লাঠুবা বহ ! তই ইয়াতে থগিয়াপুতি
কাবোবাৰ গাত লুটি ক'লা হাঁহ-পাৰ আদায়
কৰাৰ কিকিৰ পাতিছ ? আজি হাঁহ-পাৰ খাই
ফুৰাৰ জোল উলিয়াব বহ । হেৰা তোমাৰ
মোনাতে আছে, মোক কেইটামান সবিন্নহ
দিয়াচোন !

২য় সেনা— (সবিন্নহ দি) হোঁহা গোৱী, শুক্লগুৰে শিকাই
দিন্ম মগ কাকিবেই ইয়াক জল কৰা ।

১ম সেনা— দিয়াচোন বাক [হাতত সবিন্নহ লৈ মন্ত্ৰপুত
কৰি কুবেব গাত ছাটি মাৰি দিগে, কুবেবে
হাত ভৰি কেঁচাই বহে ।]

১ম সেনা— বাক্কা বাক্কা ! ইয়াক বাক্কা ! বাক্কা ছাটি নি
বজাক গটাই দিওঁগৈ ।

২য় সেনা— তুমিয়েই বাক্কাচোন ; মচ নিলগৰ পৰাই চাই
থাকে ।

[১ম সেনাই কুবেবক বাক্কে ।

বাক্কা লৈ সকলোৰে গ্ৰহান]

পঞ্চম দৃশ্য

সময় ভূমি

[বুদ্ধ কবি কবি প্রহ্লাদ আৰু সময় প্ৰবেশ]

প্ৰহ্লাদ— যদি বুদ্ধ নেবা মৃত্যুপতি !
বিধাতাৰ সৃষ্টি নীতি আজি উলটিব
মৃত্যু শূন্য একেবাবে হব জগতত ।

সম— কিবা সাধ্য তোমাৰ বাতন !
অস্ত্ৰ হানি অমৰক কৰিবা বিনাশ ।
দেৱ-দ্রোহ কুল-ধৰ্ম্ম আছে দানস্বৰ
সেই হেতু বৈষ্ণৱ প্ৰহ্লাদ !
মৰ হৈ অমৰেবে পাতিছা বিগ্ৰহ ।

মৃত্যু অধিকাৰী আমি
আমাৰ হাতৰ এই বৰ্ণিত অস্ত্ৰত
নিশ্চয় সকলো হব ধৰা-শয্যালগ্নী ।
প্ৰহ্লাদ— নিৰিন্দিত দৈত্যক বাজন !

ধাকিব সদায় দৈত্য
বল বীৰ্য্য পৰাক্ৰমে ভ্ৰেষ্ট আসনত ।
দৈত্য দেৱতাৰ আজি এই বিগ্ৰহত
চাওঁ বাক সময়ৰ নৈপুণ্য তোমাৰ ।

[পুনৰ বুদ্ধ কবি কবি প্ৰস্থান]

[সশব্দে প্রহ্লাদৰ পুনঃ প্ৰবেশ]

প্ৰহ্লাদ— পৰ কাৰ্য্য হেতু
কৰিলে অসংখ্য প্ৰাণী বধ ;
ই কাৰ্য্যত যুগে যুগে
প্ৰহ্লাদৰ কলক থাকিব ।

[শুক্ৰৰ প্ৰবেশ]

শুক্ৰ — জনা নৈত্যপতি !
তোমাৰ কথাত আজি
মস্তিষ্ক ঘূৰিছে মোৰ ।
আশ্ৰিত বক্ষণৰ হেতু
শুক্ৰৰ আদেশ মতে কৰিলে সংগ্ৰাম
ক'ত পাপ হ'ব মহাবাজ ?
পৰম বৈষ্ণৱ তুমি
নীতি জ্ঞানে অতি সুপণ্ডিত
তেনে কিয় সমৰত ইমান বিহ্বল ?
চোৱাঁ চোৱাঁ দিয়া জ্যোতিৰ্ময়
আছে ৰণে ভাস্কৰ সুবৰী
হোৱা সাজু যুদ্ধৰ কাৰণে ।
সাহায্যনে কৰিবা সমৰ
যুদ্ধ শাস্ত্ৰ বিশাবল
ধনুৰ্বেদী সুৰ্য্যদেৱ-যুদ্ধত প্ৰবীণ ।

প্রহ্লাদ— কাষতে থাকিবা শুকদেব !
নিমিষতে পরাঞ্জয় কবি ভাস্করক
পূবাম তোমার মনোবথ ।

[স্বর্ঘ্যৰ প্ৰবেশ]

স্বর্ঘ্য— নৈত্যপতি !
মৃত্যুৰাজ কৃতান্তৰ বণে ভঙ্গ দেখি
নেভাবিবা, জিনিগো সংগ্রাম বুলি ।
হোৱাঁ সাজু, দিয়া বণ
ধনুৰ্দ্ধো ভাস্কৰব
বংশিকা জগতে দেখক ।

প্রহ্লাদ— শুক বাক্য শিবে ধৰি
আছোঁ সাজু বৃদ্ধৰ কাৰণে ।
কৰা দেৱ আগে অন্তৰ্গত ।

স্বর্ঘ্য— হোৱা তেনে সাজু
গোৱা তেনে খুলি তৰোৱাল ।

[হুইবো অসি-বৃদ্ধ, স্বর্ঘ্য পলায়]

শুক— কলৈ পলাল স্বর্ঘ্যদেৱ !
নকৰা কিয়নো আক নৈত্যেৰে সমৰ ?

[মহা ক্ৰোধে খুল দাড়ি লৈ শিৱৰ প্ৰবেশ]

শিৱ— অনাচাৰী মহা ভণ্ডাৰ্জতি প্ৰহ্লাদ !
এই ভোৰ দেখ-ডাকি ?

এই দবে মিছ তই
 জগতৰ সুনিৰ্মল ধৰ্মৰ চিনাকী ?
 নাই বন্ধা কুলাজাৰ
 শূলেবে বিনাৰি বন্ধ
 চাষ আজি তোৰ—
 ইষ্টদেৱ নুসিংহৰ কৃষ্ণ মূৰ্ত্তি কত ?
 পায়ণ্ড তুৰ্ম্মতি !
 দেৱ-দ্রোহী ধৰ্ম-দ্রোহী পায়ণ্ড চক্ৰক
 আশ্রয় প্ৰদান কৰি
 কৰিছহি দেৱেৰে সমৰ ।
 আজি তোকে হত্যা কৰি
 বুদ্ধৰ হেপাহ তোৰ পুৰাম নিশ্চয় ।
 [ত্ৰিশূল প্ৰহাৰ কৰিবলৈ উদ্যত
 এনেতে বেগেৰে সুদৰ্শনৰ প্ৰৱেশ]

সুদৰ্শন — সাধধান হবা শূলপাণি !
 এখোজ বাটিলে আগ
 স্ৰষ্টি নাশ হব আজি তৰুৰ কাৰণে ।

[চক্ৰ ত্যাগ কৰিবৰ কাৰণে উদ্যত,
 ত্ৰিশূল আৰু চক্ৰৰ মাজত ব্ৰহ্মাৰ আবিৰ্ভাব
 বৃহস্পতি প্ৰৱেশ]

ব্ৰহ্মা ত্ৰিলোচন ! ত্ৰিলোচন !
 কিয় হোৱা আত্ম বিন্ধৱণ ।

কান্ত হোৱা সামৰা ত্ৰিশূল
কিয় কৰা অপমান কৃষ্ণৰ তত্ৰক ।
নাজানানে ভোলানোথ !

পৰম বৈষ্ণৱ প্রহ্লাদৰ
সুদৰ্শন মহাচক্ৰ বকক সদায় ।

মই ব্ৰহ্মা সৃষ্টিকৰ
তুমি সংহাৰক মুক্তি কল্প মহাকাল
আদেশ পালক মাথো কৃষ্ণৰ-কিকৰ ।
ভূত্য হৈ কিয় কৰা প্রভুৰে বিবাদ ?

শিব—

নহয় বিবাদ সৃষ্টিকৰ !
যদিহে দৈত্যই
তাৰা চক্ৰ সমৰ্পণ নকৰে দেৱক
সৃষ্টি নাশ হব অজি নিশ্চয়, নিশ্চয় ।

ব্ৰহ্মা—

পাৰা তাৰা ত্ৰিলোচন !
নঘটাৰা মিছ'তে বিবাদ ।
সুদৰ্শন মহা চক্ৰ !

সামৰা তোমাৰ ভেজ
ভয়ত কঁপিছে ত্ৰিসংসাৰ ।

শিব—

তোমাৰ বাক্যত সৃষ্টিকৰ
সামৰিলে' মহাশূল মোৰ ।

দিয়া আনি তাৰা চক্ৰ
বাক্যপতিৰ মহাক্লেশ হক অহমান ।

[চক্ৰ আৰু শূল বিৰত হয়]

ব্রহ্মা—

দৈত্যগুণ গুহ্য ভাষ্য দৈত্যকুলপতি !
 দেব দৈত্য উভয়েবে গুহ্য ত্রিলোচন ।
 তেওঁর হাতত যদি,
 তাহা চক্ষ কৰা সমৰ্পণ
 নকমিৰ উভয়েবে অঙ্গণো গৌৰৱ ।
 এতকতে সকলোকে কৰো অমুবোধ
 গুহ্যৰ প্ৰীতিৰ অৰ্থে
 তাহা চক্ষ ত্ৰিশূলক কৰা সমৰ্পণ ।

গুহু -

পূজ্য পিতামহ তুমি মোৰ ।
 ভোম্বাৰ বাক্যত
 মহাগুহ্য শিৱৰ গাৱত
 পাৰো ঘাই তামা চক্ষ কৰিব অৰ্পণ ।
 কিন্তু দেৱ নোহাবো কন্যাপি
 শাস্তি প্ৰদানৰ হেতু
 ভয়াতুৰ চক্ষক শপিব ।

শিৱ—

কলঙ্কী শৰীৰ মহাপাপ
 কিবামৰে কৰিবা খণ্ডন ?

গুহু -

বিভূৰ ক্লপাত ত্ৰিলোচন !
 গুহুই চক্ষৰ পাপ
 নিজ শক্তি বশে জাতি কৰিব খণ্ডন ।

শিৱ—

অদ্বৈত মহন্ত !
 মাতৃগামী মহাপাপ
 কৰিবা মোচন তুমি ?

গুরু -

চক্ষু মল্ল পাপ
নোবাঝিলে কারব খণ্ডন,
গুরু আসন লতা সার্থকতা ক'ত ?
পাপী উদ্ধার কারগেহে
ধর্ম-শাস্ত্রে গুরু স্মরণ ;
নাই হোবা গুরুপদ
যশ মান ধন বস্তু সন্তোষ বাবে ।

শিষ্য -

ধন্য ধন্য গুরু মহামতি !
তোমার মুখত মাথো
গুনিছো এতদা মহাবাগী ।

কবি গুরু সন্দেহ ভঞ্জন
কবি পাপ বিমোচন কলঙ্ক শবীৰ ।

গুরু

খন্তেক অপেক্ষা কবি দেব জিলোচন !
ভাবা চক্ষু স্নানিত দুর্ভেদ্য দুর্গত
সাধ্য নাই কোনো জনে প্রবেশিত তাত ।
লৈ আহো নিজে মই
ভাবা চক্ষু দুইটিকে প্রদানি অভয় ।

[গুরুর গ্রন্থান]

ব্রহ্মা

গুরু আসন গুরুচাৰ্য্য মহামতি !
ভয়ে মন অস্ত্রে শস্ত্রে বিপন্ন শিষ্যক
বক্ষ্য কবে আজি চোরা গুরু আচাৰ্য্যই ।
দেখাব গুরুই আজি, গুরু বস্তু
মহাপাশে ধ্বংস হয় কিভাবে বিঘত ।

[তাবা আক মহাবৌদ্ধী চক্ৰক লৈ গুৰুত্ব প্রবেশ]

গুৰু—

প্রথমতে সমৰ্পিলো ত্যাবাক শব্দৰ

বাক্ণতিৰ িস্ত কৰা হিব ।

[তাবাক শিৱক গতাই দিবে]

শিৱ—

বিধিৰ বিধাতা তুমি ?

বিধিমতে কৰি শুচি

তাবাক গুৰু হাতে কৰা সমৰ্পণ ।

ব্রহ্মা—

শুনা শুনা বিশ্ববাসীগণ !

দেৱগুৰু বৃহস্পতি পাপমুক্ত হেতু

দেৱতাৰ মহা ছলনাও

ঠৈছিল তাবা বিচাৰিণী ।

কিন্তু মোৰ মহাবাক্যে

তাৰাৰ সকলো পাপ হল ভস্মীভূত

হব মহা সতী বুনি ভগতে প্রখ্যাত ।

দেৱগুৰু বৃহস্পতি !

অনৰ্থক নকৰিবা আক অপমান,

লোৱাঁ তুমি আনন্দেৰে তাবাক সামৰি ।

বৃহস্পতি—

আনন্দেৰে কৰিলো গ্রহন

পত্নীৰূপে আকৌ তাবাক ।

[হাতত ধৰি কাম চপায়]

গুৰু—

চক্ৰ ! তুলি মোৰা তাবা সুললিত

অপকণ কপৰ মাধুৰী ।

চন্দ্র—

স্থিৰ হ কামুক স্বপ্ন
আজি হস্তে স্থিতি লোপ, তাৰা স্নানবীৰ
হ মোৰি অন্তৰ পৰা ।

গুৰু—

যোৱা শীলী জ্ঞান কৰি মন্দাকিনী নাৰে
আহা শুচি সজ্জন হৈ ।

[চন্দ্রৰ গ্ৰহাণ]

[চন্দ্রৰ পুনঃ প্ৰবেশ]

চন্দ্র—

বিষম জালা ! বিষম জালা !
শীতল পানীৰ স্পৰ্শে
যন্মা বোগে কৰিছে বিতত মোক ।

গুৰু—

নহবা কাতৰ চন্দ্র ।
আহা মোৰ উঠাৰি কোলাত ।
মহাপানী বুলি ঘৃণা কৰি
নেপেলায় দলিলাই গুৰুই তোমাক ।
পানীক হিয়াত ৰাখি
পানীৰ মহৎ পাপ কৰিম যোচন ।

[গুৰুই চন্দ্রক কোলাত তুলি লয়]

যদি সত্য হয় মোৰ
বাক্য ব্ৰত তীৰ্থ জ্ঞান তপস্তা কঠোৰ
যদি মহা সত্য হয়—
সত্য। যত পায়তী গুৰুৰ,

তেনে হলে শুক্রব বাক্যত
 নিফলক শুধাকব হল অগতত ।
 [চন্দ্রক খিয় হবলৈ দিয়ে]

শিব—

ধন্ত ধন্ত শুক্র মহাশয় ।
 তুমিয়েই প্রকৃততে আদর্শ শুক্র ।
 শুক্র প্রভাবে
 পাগে মুক্ত আজি শুধাকব ।
 শুক্র বশতা বাণি প্রকাশব হেতু
 অর্দ্ধচন্দ্র বাণি কপালত
 নাম ধরে শশাঙ্ক-শেখর ।
 দিয়া চন্দ্র একাংশ তোমার ।

[শিবই চন্দ্র একাংশ আনি কপালত লয়]

ব্রহ্মা—

কোরা সকলোবে—
 নিফলক কলাধর
 গলাধর শিবোমণি
 পবন সূক্ষর ।

যরনিকা